

ΒΙΚΟΣ_770

Κατασκευές και αφηγήσεις
πάνω από το φαράγγι

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΤΣΙΑΒΟΥ

Περιεχόμενα

/01/ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
01.1 Εισαγωγή//	5
/02/ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	9
02.1 Βασικές πληροφορίες//	10
02.2 Ιστορική ανάλυση περιοχής//	17
02.3 Αποτύπωση παρούσας κατάστασης//	22
/03/ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	27
03.1 Βασικές αρχές//	29
03.2 Πρόταση//	30
03.3 Περιγραφή σεναρίου//	34
03.4 Διερεύνηση χρηστών//	35
/04/ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΟΤΑΝΩΝ #4.....	37
04.1 Concept//	39
04.2 Σχεδιαστική πρόταση//	42
04.3 Διαδικασίες εργαστηρίου//	47
/05/ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ #3.....	51
/06/ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ #2.....	63
/07/ ΣΤΑΣΗ #1	71
Βιβλιογραφία-Ηλεκτρονικές πηγές	79

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
University of Thessaly
School of Architecture

Διπλωματική Εργασία
Diploma Thesis

Τίτλος :
title

Βίκος_770: Αφηγήσεις και κατασκευές πάνω από το φαράγγι
Vikos_770: Narratives and constructions over the canyon

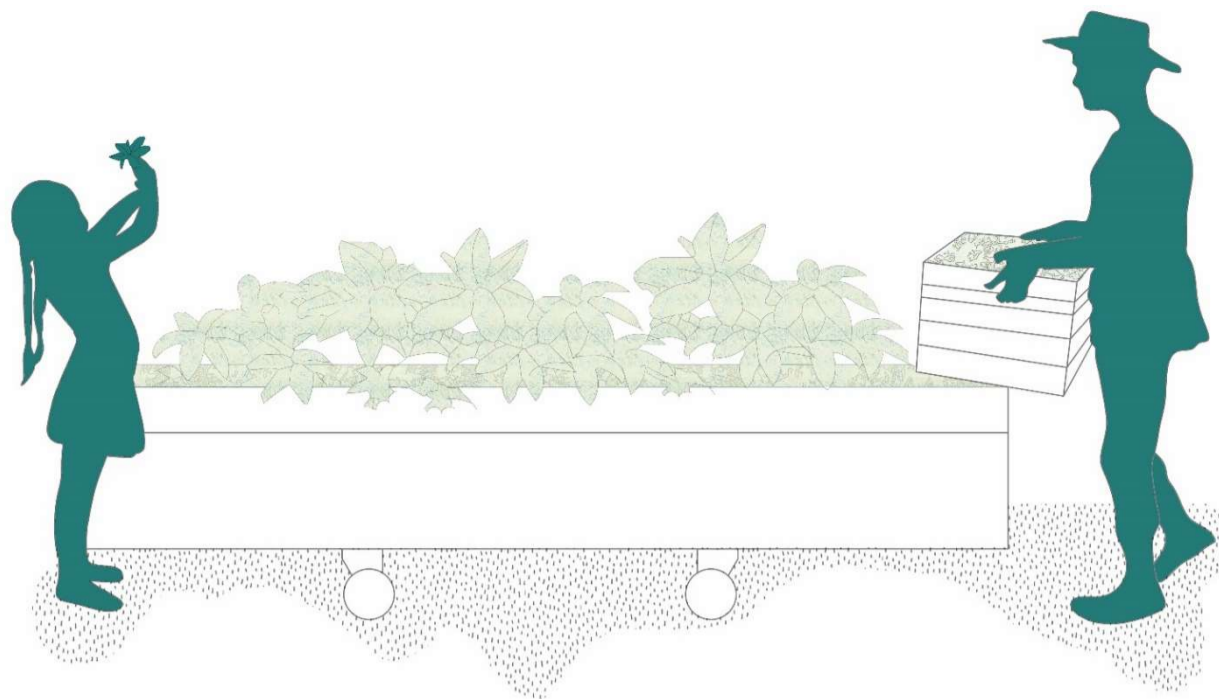
Επίβλεψη:
Supervisor

Μανωλίδης Κωνσταντίνος
Manolidis konstantinos

Επιμέλεια
Student

Τσιάβου Κωνσταντίνα
Tsianou Konstantina

Βόλος
Ιούλιος 2021
Volos
July 2021

Περίληψη //

Το θέμα επιχειρεί να προσεγγίσει την ισχυρή διαλεκτική σχέση μεταξύ του φυσικού τοπίου και του δομημένου χώρου. Το ανάγλυφο του εδάφους, το κλίμα, η ανθρώπινη παρέμβαση αποτελούν τις τρεις συνιστώσες που συνθέτουν το τοπίο. Οποιαδήποτε οικοδομική δραστηριότητα αποτελεί μια επέμβαση και παράλληλα μια συνθήκη ένταξης σε αυτό. Ο άνθρωπος παρεμβαίνει στη φύση ως αναπόσπαστο κομμάτι της, προκειμένου να δημιουργήσει ιδανικότερες συνθήκες για τη διαβίωση του. Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα διερευνηθεί πώς άνθρωπος μπορεί να δημιουργήσει αρχιτεκτονική, άχρονη και διαχρονική, στο τοπίο που την φιλοξενεί. Ως μοντέλο εφαρμογής της ιδέας επιλέγεται η περιοχή του οικισμού Βίκου πάνω από το ομώνυμο φαράγγι. Ο Βίκος περιτριγυρισμένος από τους ορεινούς όγκους της Τύμφης αποτελεί έναν από τους τέσσερις οικισμούς που βρίσκονται μέσα στον Εθνικό Δρυμό Βίκου-Αώου γεγονός που τον καθιστά πλούσιο τόσο ως προς την χλωρίδα όσο και ως προς την πανίδα. Το μέρος έχει συνδεθεί άμεσα και με τον μύθο που θέλει τα βότανα που «κατεβαίνουν» την χαράδρα να έχουν θεραπευτικές -σχεδόν μαγικές ιδιότητες για την ίαση διαφόρων ασθενειών γεγονός που ενισχύεται και με την δράση των Βικογιατρών(πρακτικών θεραπευτών) κατά τον προηγούμενο αιώνα. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την στασιμότητα που έχει επέλθει στον οικισμό τις

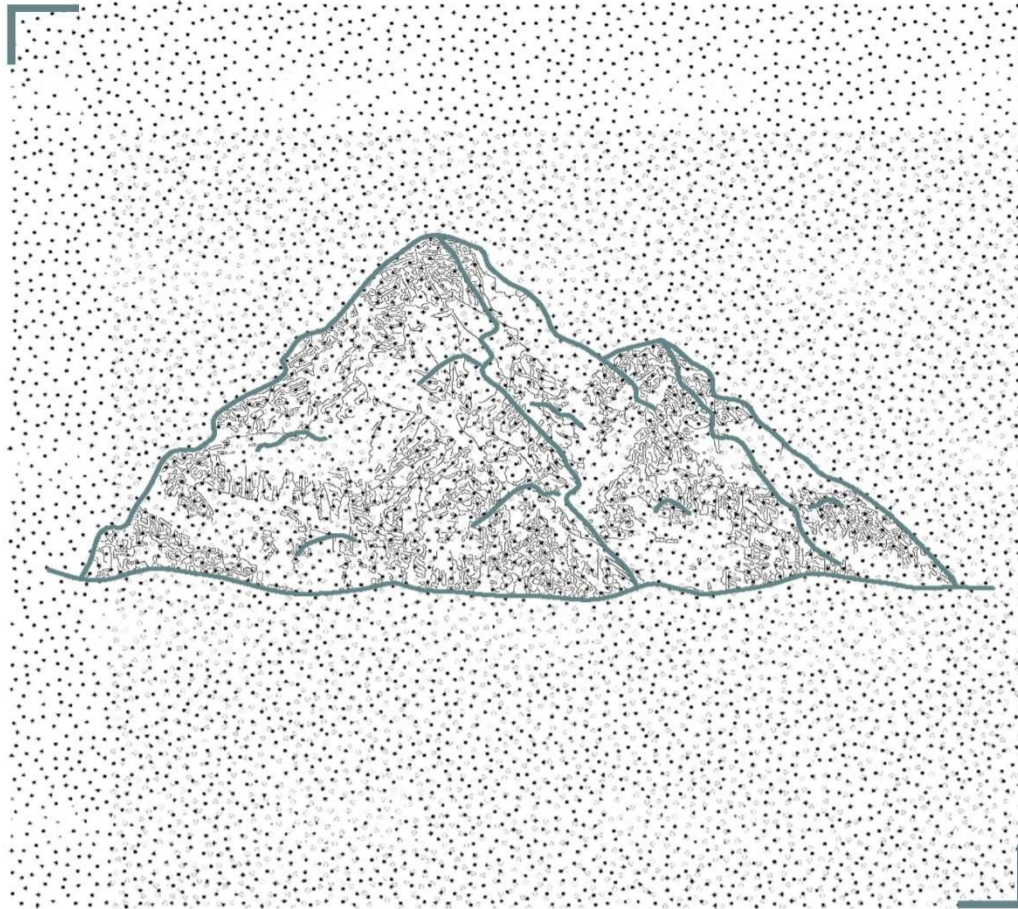
τελευταίες δεκαετίες δίνει το έναυσμα για μια σειρά από παρεμβάσεις και διαμορφώσεις. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η δημιουργία ενός Γεωργικού κέντρου που ασχολείται με την καλλιέργεια και επεξεργασία των βοτάνων καθώς και μια σειρά λύσεων που αφορούν σημεία καίριας σημασίας για τον οικισμό όπως η είσοδος του, το σημείο θέασης του φαράγγιου και το παλιό δημοτικό σχολείο στην κεντρική πλατεία. Οι παραπάνω σχεδιαστικές προτάσεις συνοδεύονται από μια σειρά διαγραμμάτων στο πλαίσιο μακροσκοπικής μελέτης της περιοχής, των υλικών, των φυτών και άλλων συντελεστών που συνθέτουν την πρόταση.

Abstract

This subject attempts to approach the strong dialectical relationship between the natural landscape and the built area. The terrain, the climate and human intervention are the three components that constitute the landscape. Any building activity in it is an intervention and at the same time a way to access it. Man inextricably intervenes in nature, in order to create better living conditions. In this dissertation we will explore how architecture that is timeless and unaffiliated with time, can be created in the landscape that contains it. The area of the settlement of Vikos above the homonymous gorge, is chosen as a model for the implementation of the idea. Surrounded by the mountains of Tymfi, Vikos is one of the four settlements located in the Vikos-Aoos National Park, a fact that makes it rich both in terms of flora and fauna. The place is directly connected with the myth that wants the herbs that "go down" the ravine to have healing - almost magical properties for the cure of various diseases, a fact that is also reinforced by the actions of the Viko-physicians (practical healers) during the last century. All of the above in combination with the stagnation that has occurred in the settlement in the last decades goads a series of interventions and configurations. More specifically, the creation of an Agricultural Center that deals with the cultivation and processing of the local herbs, as well as a series of solutions concerning the key points of the settlement such as its entrance, the gorge sighting point and the old primary school in the central square are proposed. The above design proposals are accompanied by a series of diagrams in the context of a macroscopic study of the area, the materials, the plantation and other factors that comprise the propo

/01/

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Οι βράχοι σχημάτιζαν σα θεόρατα σπίτια, που δεν ξέρεις ποιος τα κατοικεί.
Οι γκρεμοί ήταν φυτεμένοι με πουρνάρια και κουμαριές.
Αλλού κατέβαιναν γυμνοί και απότομοι, σα να τους είχες κόψει με σπαθί.
Ο βράχος απάνω στο βράχο, ο λόφος απάνω στο λόφο σχημάτιζαν το βουνό.
Πελώρια ήταν όλα."

Ζ. Παπαντωνίου, Τα ψηλά βουνά

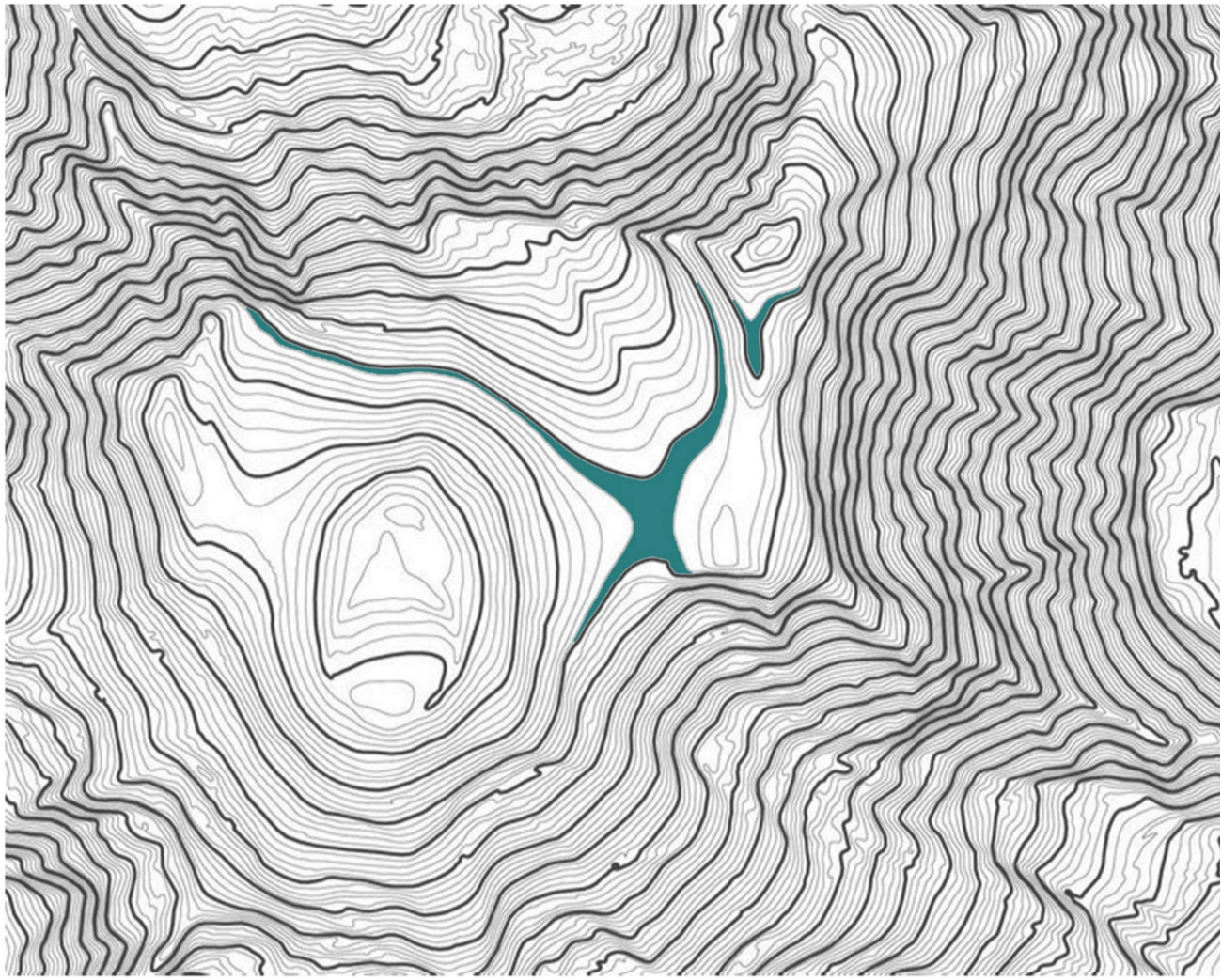
01.1 Εισαγωγή //

Ο Levi-Strauss όρισε ως «άγρια» σκέψη, την σκέψη εκείνη που οδήγησε τους πρωτόγονους πληθυσμούς στην ανακάλυψη των «τεχνών του πολιτισμού» μέσω των καθημερινών δραστηριοτήτων που χρησιμοποιήσανε για την επιβίωση τους. Όλη αυτή η ανακάλυψη βασίζεται στην παρατήρηση και την εμπειρία. Οι «άγριοι» συνειδητοποιούν τον εαυτό τους απέναντι στη φύση μέσα από την σχέση τους με αυτή. Ονοματίζουν και ταξινομούν τα χρήσιμα είδη φυτών και ζώων, και τα βλαβερά απλώς τα αναφέρουν σύμφωνα με την ανώτερη διάκριση σε χόρτα, πουλιά, βότανα. Η κατηγοριοποίηση των ειδών και η ονοματοθεσία μόνο των χρήσιμων και θεραπευτικών υποδηλώνει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η ανθρώπινη σκέψη, ταξινομεί την χρήσιμη πληροφορία και απορρίπτει ότι δεν χρειάζεται.

Οι μύθοι αντίστοιχα δεν είναι στατικοί, ανάλογα με την εποχή παίρνουν άλλη διάσταση. Παρ' όλα αυτά ο μύθος έχει υποκείμενο δράσης και μια αφήγηση που καταλήγει σε ένα γεγονός όπως η σχέση των ανθρώπων με ένα είδος ή μια αντίληψη. Οι μύθοι είναι προϊόν αντιφατικών αξιών που υπάρχουν σε κάθε πολιτισμό. Οι αντιφάσεις, όπως η ζωή και ο θάνατος είναι ασυμβίβαστες και, ως εκ τούτου, οι άνθρωποι

ωθούνται να επιλύσουν την αντίφαση μέσω της συμβολικής επεξεργασίας της στο μύθο. Ακόμα οι μύθοι λειτουργούν και ως «τεχνάσματα» για την κατανόηση και εξήγηση φαινομένων και πραγμάτων που ο άνθρωπος δεν μπορεί να εξηγήσει με τη λογική. Στην δική μας περίπτωση ο μύθος λειτουργεί επεξηγηματικά, αναφορικά με τη σχέση των βοτάνων και των ανθρώπων, του μαγικού και ακατανόητου, της διανοητικής τους ικανότητας να αντιλαμβάνονται μέσω της παρατήρησης και της εμπειρίας και εν τέλη να δένονται με τη φύση που τους τα παρέχει.

Η επιστροφή στη φύση με έναν τρόπο λιγότερο δογματικό από αυτόν που περιγράφει ο Rousseau θα μπορούσε να είναι λύση στα σύγχρονα προβλήματα; Η σχέση της φύσης και του πολιτισμού αποδίδεται σύμφωνα με τις σχέσεις αλληλεγγύης και συνεργασίας που αναπτύσσουν οι άνθρωποι μεταξύ τους, καθώς και με το σεβασμό και τη σύνδεση με τα στοιχεία της φύσης. Όλα τα παραπάνω αποτελούν τα βασικά συστατικά ισορροπίας, τόσο σε πλαίσιο ατομικό όσο και κοινωνικό. Για αυτό η εξερεύνηση ενός παρθένου τόπου ή έστω ενός τόπου που έχει μείνει στάσιμος σε περασμένες δεκαετίες, λειτουργεί ως μέτρο που μετρά τα λάθη των σύγχρονων κοινωνιών.

/02/

Α Ν Α Λ Υ Σ Η

ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

02.1 Βασικές πληροφορίες //

ΟΝΟΜΑ: ΒΙΚΟΣ

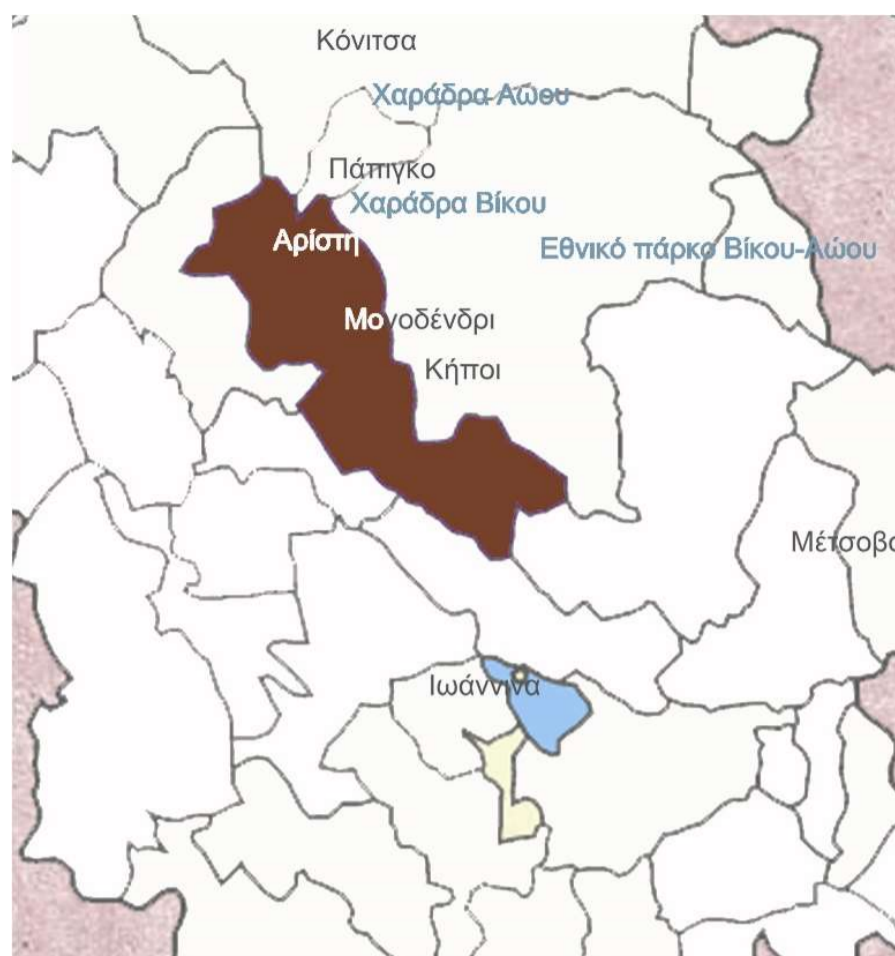
ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΕΣ: Γ. Μήκος 20ο 42' 26.25" Ε,Γ.
Πλάτος 39ο 57' 06.46" Ν

ΝΟΜΟΣ: ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΗΜΟΣ: ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΥΨΟΜΕΤΡΟ: 770m.

Το Εθνικό Πάρκο Βίκου-Αώου βρίσκεται στο Νομό Ιωαννίνων ανάμεσα στους ορεινούς όγκους της Τραπεζίτσας, του Σμόλικα, της Τύμφης και του Μιτσικελίου και ιδρύθηκε το 1973. Το πάρκο είναι αλλιώς γνωστό και με την ονομασία «Ο Δρυμός των μεγάλων κορυφών». Βόρειο όριο του Δρυμού είναι η χαράδρα του Αώου και το νότιο όριο το φαράγγι του Βίκου. Μέσα στον Δρυμό βρίσκονται 4 οικισμοί. Τα χωριά Μικρό και Μεγάλο Πάπιγκο, το Μονοδέντρι και ο Βίκος, όπου βρίσκεται και το ομώνυμο φαράγγι.¹

Χάρτης περιοχής

¹ βαθύτερο φαράγγι, σε αναλογία μήκους-πλάτους-ύψους παγκοσμίως, έχει καταχωρηθεί στο βιβλίο Guinness

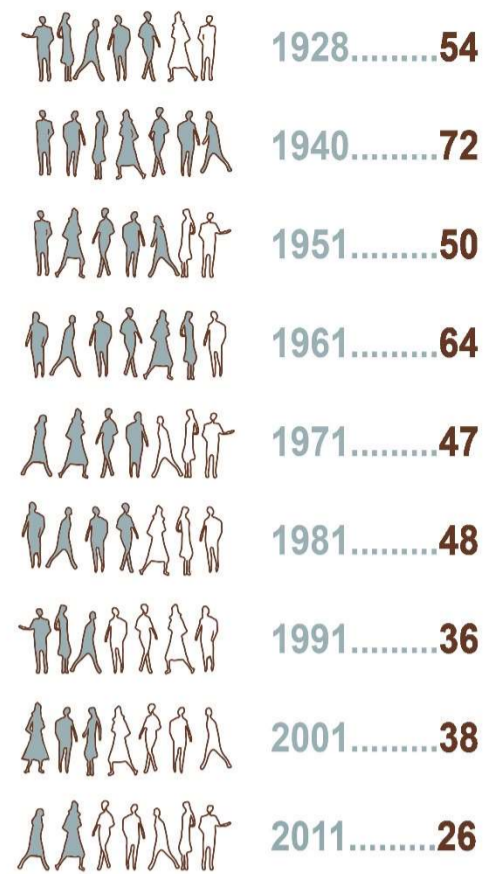
Ο Βίκος πήρε το σημερινό όνομά του από την χαράδρα, καθώς είναι το κατεξοχήν παρατηρητήριο της και αποτελεί ενιαίο φυσικό σύνολο με αυτή. Κατά την πιθανότερη εκδοχή, η λέξη «Βίκος» έχει σλαβική προέλευση και σημαίνει αντίλαλος. Μέχρι το 1950, η ονομασία του χωριού ήταν «Βετσικό», λέξη επίσης σλαβικής προέλευσης που σημαίνει βοσκότοπος. Υπήρξε κατά βάση χωριό γεωργικό, όπως αποδεικνύει και η κεντρική του εκκλησία, η οποία είναι αφιερωμένη στον Άγιο Τρύφωνα, καθώς και τα κυκλικά αλώνια στο άκρο του οικισμού. Οι κάτοικοι ανέπτυξαν μια αυτόνομη γεωργική οικονομία με μικρούς κήπους, αμπέλια, βότανα καθώς και κτηνοτροφία.

Είναι ένα χωριό με σαφείς γεωγραφικούς περιορισμούς ως προς την οικιστική του επέκταση. Καθώς περιβάλλεται από γκρεμούς, δεν υπήρξε ποτέ ιδιαίτερα μεγάλο πληθυσμιακά και οικιστικά αλλά αποτελούσε ιδιαίτερα προνομαϊκό τόπο εγκατάστασης καθώς περιμετρικά οι γκρεμοί του έδιναν την δυνατότητα να έχει μόνο μία είσοδο, η οποία μπορούσε να φυλαχθεί σχετικά εύκολα. Παρόλα αυτά, στην περίοδο της ακμής του, γύρω στα 1900, αριθμούσε περί τους 500 κατοίκους.

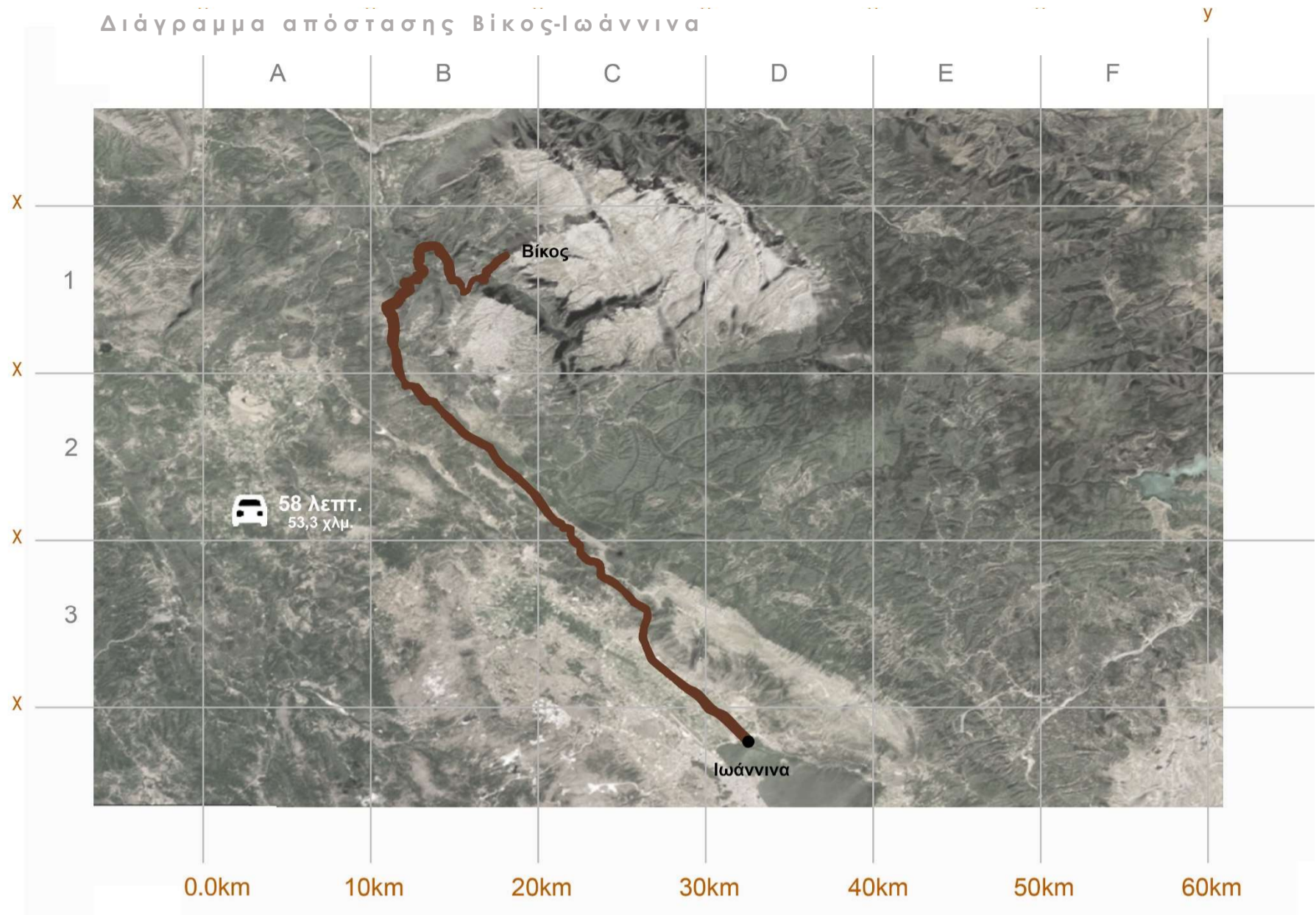
Χάρτης χώρας-περιοχής

Σταδιακά, με τα μεγάλα ρεύματα μετανάστευσης από τον 18ο αιώνα και έπειτα ο πληθυσμός μειώθηκε με αποκορύφωμα το 1922 που σχεδόν εγκαταλείφθηκε λόγω μιας βεντέτας μεταξύ των κατοίκων. Αποτέλεσμα της μαζικής εγκατάλειψης του 1922 ήταν η διοικητική συνένωση του Βίκου με την Κοινότητα Αρίστης κατά το ίδιο έτος. Η εξέλιξη αυτή σήμανε ουσιαστικά την απώλεια της δυνατότητας αυτοδιοίκησης για το Βίκο και την τεχνική ένωση των υποθέσεών του με ένα χωριό με διαφορετικά χαρακτηριστικά, ανάγκες και προτεραιότητες. Πλέον ο Βίκος αποτελεί οικισμό της Αρίστης που σύμφωνα με την απογραφή του 11' μετρά 26 κατοίκους.

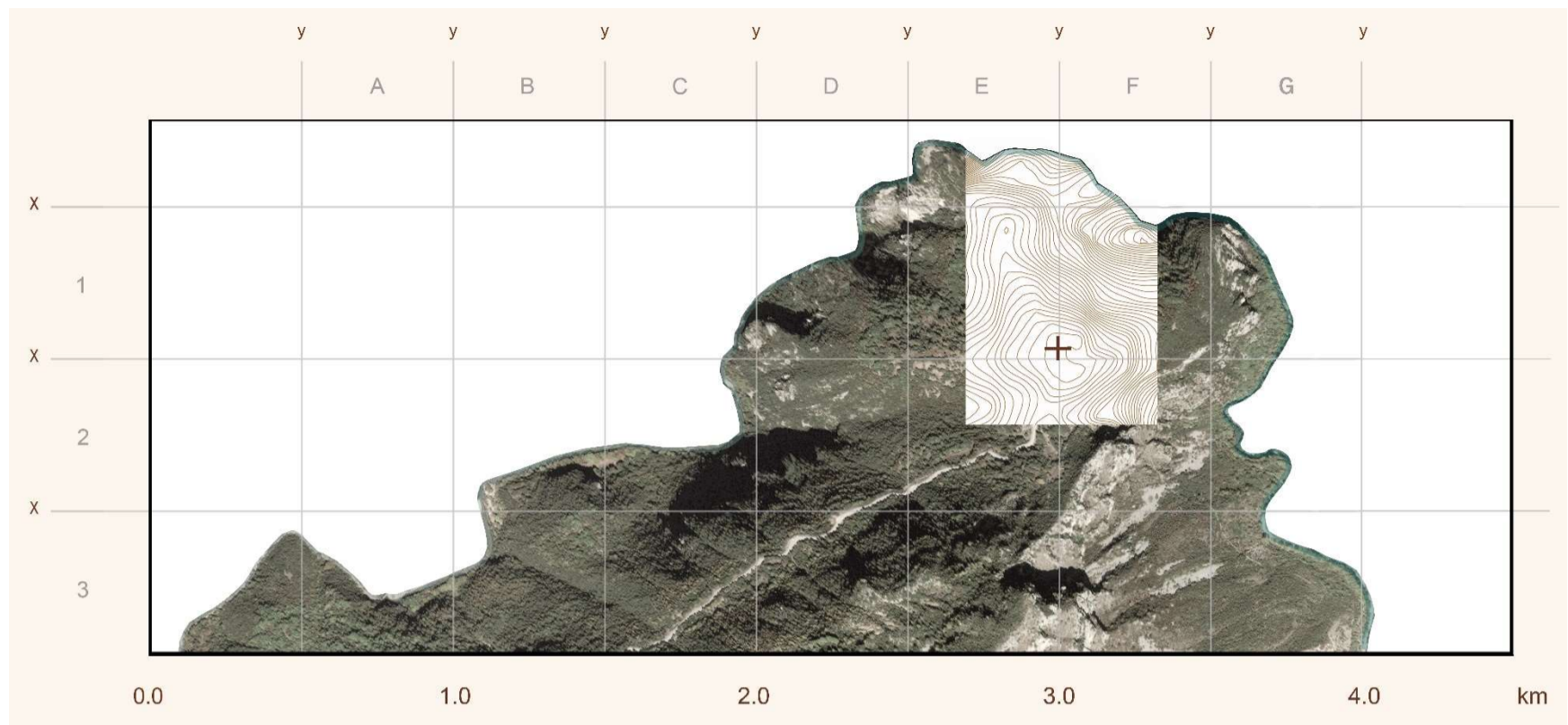

Δημογραφικό διάγραμμα

Διάγραμμα απόστασης Βίκος-Ιωάννινα

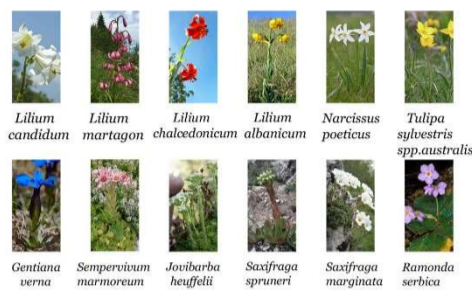
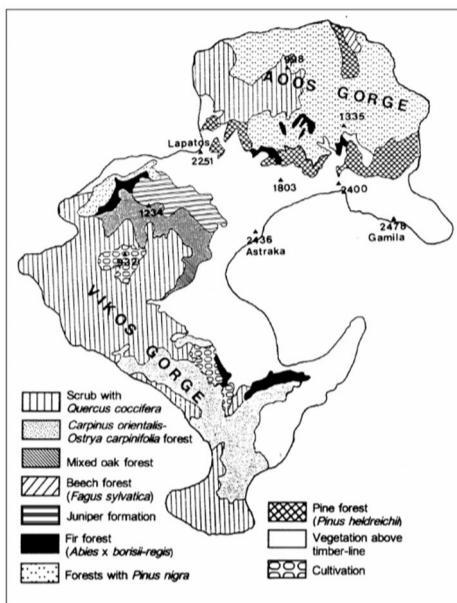

Σχέση οικισμού-φαραγγιού

Χλωρίδα

Στην ευρύτερη περιοχή του Γεωπάρκου φύεται ένας μεγάλος αριθμός ειδών χλωρίδας, περισσότερα από 1.700 είδη και υποείδη. Την υψηλή χλωριδική αξία της ευρύτερης περιοχής του Γεωπάρκου την αντιλαμβανόμαστε αν λάβουμε υπόψη πως ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο ένα έκτο των φυτών της χώρας μας. Αιτία του φαινομένου αυτού είναι οι μεγάλες υψομετρικές διακυμάνσεις και το πολυσχιδές ανάγλυφο των επιμέρους ορεινών συγκροτημάτων, τα οποία κυμαίνονται από 400 μ. έως 2.637 μ. υψόμετρο αλλά και οι κατά τόπους ιδιαίτερες περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν.

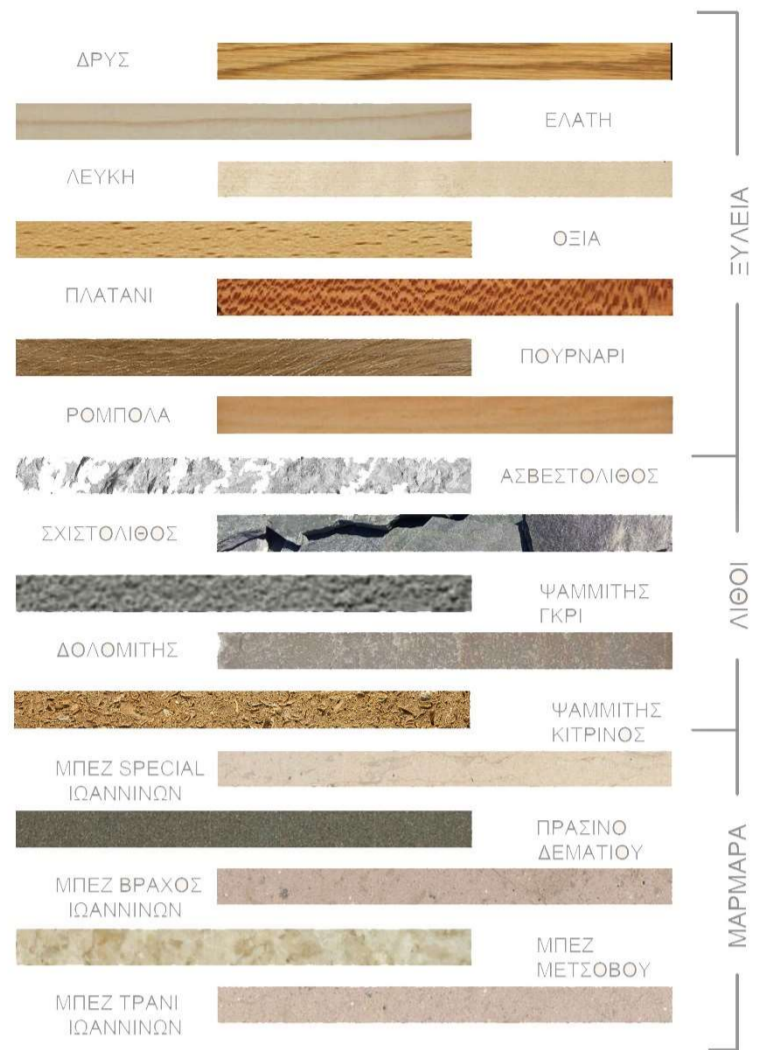
Διάγραμμα φυτών

Υλικά

Πριν 37 με 150 εκατομμύρια χρόνια σχηματίστηκαν οι σκληροί ασβεστόλιθοι, που καλύπτουν σήμερα τη μεγαλύτερη έκταση του Δρυμού, ενώ σημειακά εμφανίζονται στρώσεις φλύσχη. Ο φλύσχος αποτελείται από μαρμαρυγιούχους ψαμμίτες και αργιλούχες ιλυώδεις μάργες που εναλλάσσονται με στρώσεις κροκαλοπαγών πετρωμάτων. Εντυπωσιακοί είναι οι τεταρτογενείς σχηματισμοί. Περιλαμβάνουν αλλούβια ποταμών -όπως στο Βοϊδομάτη- και κολλούβια ασβεστολίθων που δημιουργήθηκαν από αποθέσεις παλιών παγετώνων (περιοχές Βρυσωχωρίου, Παπίγκου, Καλλιθέας, Κόνιτσας κ.ά.). Η ευδιάλυτη στο νερό φύση του ασβεστόλιθου έχει σαν αποτέλεσμα τη διάβρωσή του και τον σχηματισμό στο εσωτερικό του, σπηλαίων.

Ασβεστολιθικοί σχηματισμοί

Διάγραμμα υλικών περιοχής

02.2 Ιστορική ανάλυση περιοχής //

1763: Μικρό μοναστήρι της Παναγίας.

17ος-19ος: Δράση Βικογιατρών

1922: Το κύμα μετανάστευσης λόγω βεντέτας, διοικητική συνένωση με την Κοινότητα Αρίστης

1940: Καταφύγιο για 2.000 άτομα από τους Γερμανούς.

1943-1949: Στην περιοχή εγκαθίστανται οι δυνάμεις του ΕΑΜ και ακολουθεί μια σειρά μαχών στα βουνά της Πίνδου.

1950: Αλλαγή ονομασίας από "Βέτσικο" σε "Βίκος"

1968: Εγκατάσταση δικτύου ύδρευσης

1950-1960: Μαζικά ρεύματα μετανάστευσης

1980: Επισκευάστηκε το καλντερίμι της Χαράδρας, κτίστηκε η θολωτή βρύση στην είσοδο του χωριού και η βρύση στη θέση «Πλύμα», πλακοστρώθηκε για πρώτη φορά η κεντρική πλατεία και άλλα.

Ιστορικό διάγραμμα γεγονότων

17
38

Ο ναός της Παναγίας βρίσκεται μέσα στο φαράγγι του Βίκου. Αναφέρεται από διάφορους τοπικούς μελετητές και ως μοναστήρι, ωστόσο σήμερα σώζεται μόνο το καθολικό. Σύμφωνα με αυτή την επιγραφική μαρτυρία η ανέγερση του ναού έγινε στα 1738 και η ιστόρηση των τοιχογραφιών στα 1773

17ος-
19ος

Δράση Βικογιατρών, πρακτικών θεραπευτών που χρησιμοποιούσαν βότανα της περιοχής.

19
22

1ο κύμα μετανάστευσης λόγω βεντέτας, διοικητική συνένωση με την Κοινότητα Αρίστης.

19
50

Αλλαγή ονομασίας από "Βέτσικο" σε "Βίκος".

18
71

Ο ναός του Αγίου Τρύφωνα είναι τρίκλιτη βασιλική με τετράκλινη στέγη. Στη βόρεια πλευρά υπάρχει ανοικτή στοά και στην βορειοανατολική κωδωνοστάσιο με την χρονολογία 1871.

19
40

Το 1940 με τον πόλεμο κατέφυγαν στο χωριό αυτό πάνω από 2000 άτομα.

19
68

Εγκατάσταση δικτύου ύδρευσης

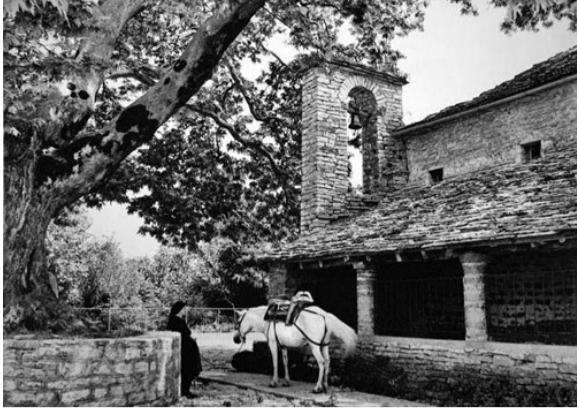
19
60

2ο μαζικό ρεύμα μετανάστευσης λόγω οικονομικής ύφεσης.

19
80

Επισκευάστηκε το καλντερίμι της Χαράδρας, κτίστηκε η θαλωτή βρύση στην είσοδο του χωριού και η βρύση στη θέση «Πλύμα», πρωτοπλακοστρώθηκε η κεντρική πλατεία και άλλα.

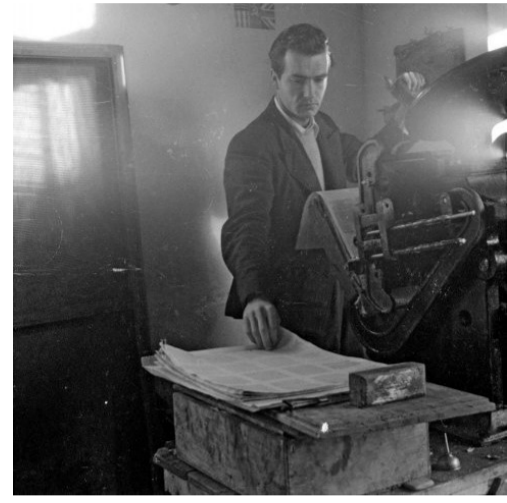

Οι φωτογραφίες αποτελούν μέρος της συλλογής του Κώστα Μπαλάφα "Ηπειρος" και τραβήχτηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 80' (1987) στο χωριό Βίκος. Είχε φωτογραφήσει επίσης το χωριό στην διάρκεια του εμφυλίου.

Γερόντισσα με το άλογο της σε διάφορα σημεία του χωριού.(1987)

Το τυπογραφείο του ΕΑΜ στη Μονή Αγίας Παρασκευής. Εικονίζεται ο Φάνης Δαγκλής στο πιεστήριο. Χαράδρα Βίκου(1944)

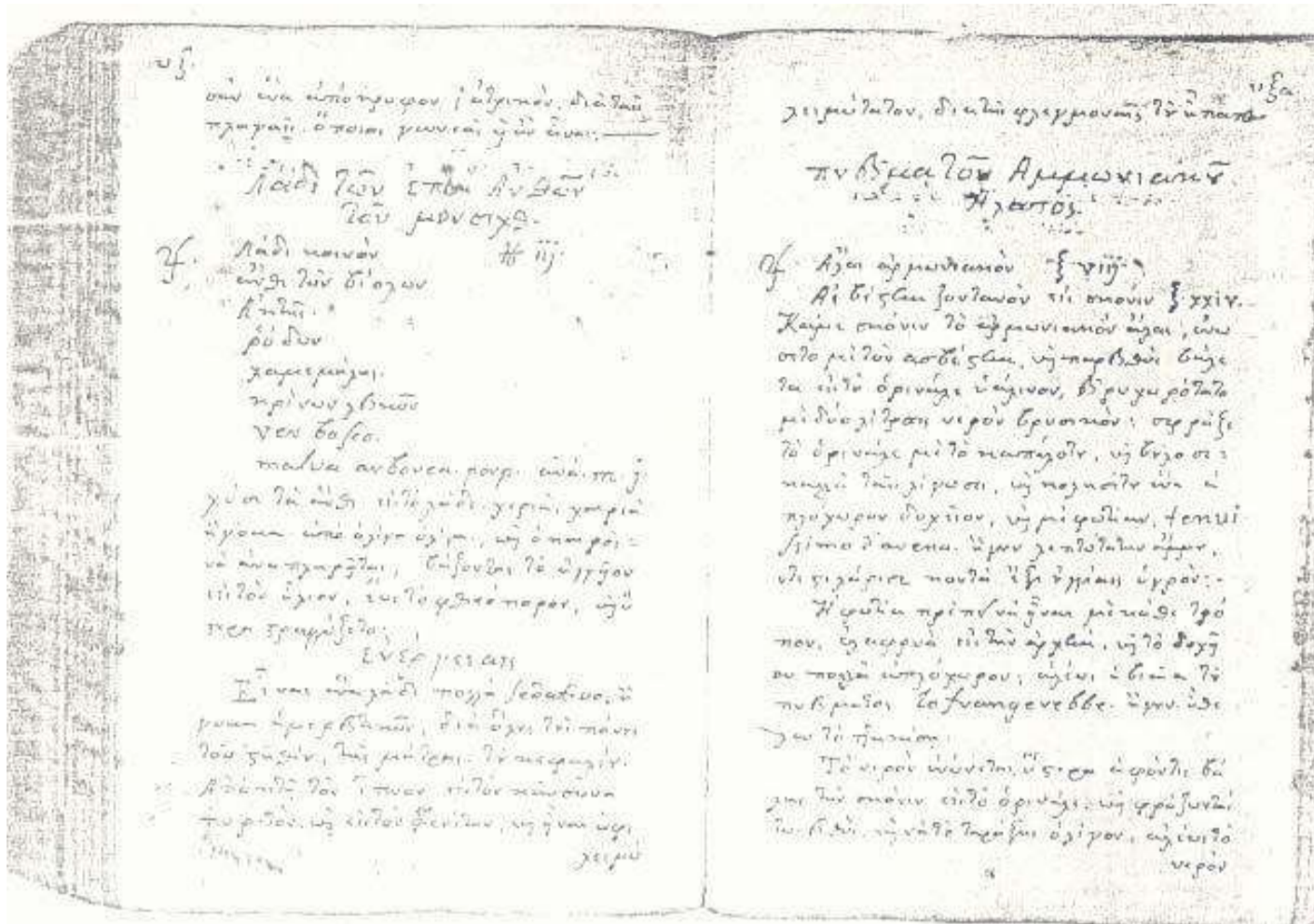
Ο Μύθος

Στην περιοχή έχουν καταγραφεί πάνω από 1.240 διαφορετικά είδη φυτών και βοτάνων, τα οποία ανήκουν στις 96 από τις 149 οικογένειες φυτών παγκοσμίως. Σύμφωνα με το μύθο τα θεραπευτικά βότανα βρίσκονται μόνο μες τη χαράδρα κ όποιος θέλει να τα περισυλλέξει θα πρέπει να διασχίσει τα μονοπάτια που ακολουθούν την κατάβαση του φαραγγιού. Για αυτό πολλές φορές οι επισκέπτες ακολουθούν τις διαδρομές ψάχνοντας για βότανα. Τα περισσότερα από τα είδη και υποείδη της χλωρίδας της περιοχής δεν έχουν κοινή ονομασία γιατί ο άνθρωπος έδωσε σημασία μόνο σε ορισμένα από αυτά και ιδιαίτερα σε όσα σχετίζονταν με κάποια συγκεκριμένη χρήση ή απλώς τον εντυπωσίασαν με τα ωραία χρώματά τους την εποχή της ανθοφορίας τους. Παρ' όλη την ποικιλία των βοτάνων ελάχιστα από αυτά είναι ευρέως γνωστά, κυρίως λόγω της θεραπευτικής τους δράσης. Σύμφωνα με το Claude Lévi-Strauss οι ντόπιοι συνηθίζουν να ονοματίζουν και να αναγνωρίζουν βάση της χρησιμότητας, πολλές φορές η ευεργετική τους δράση παίρνει μυθικές προεκτάσεις ,ως λύση στην κατανόηση της ιδιότητας των φυτών αυτών που διαφέρουν από τα υπόλοιπα.

Βικογιατροί

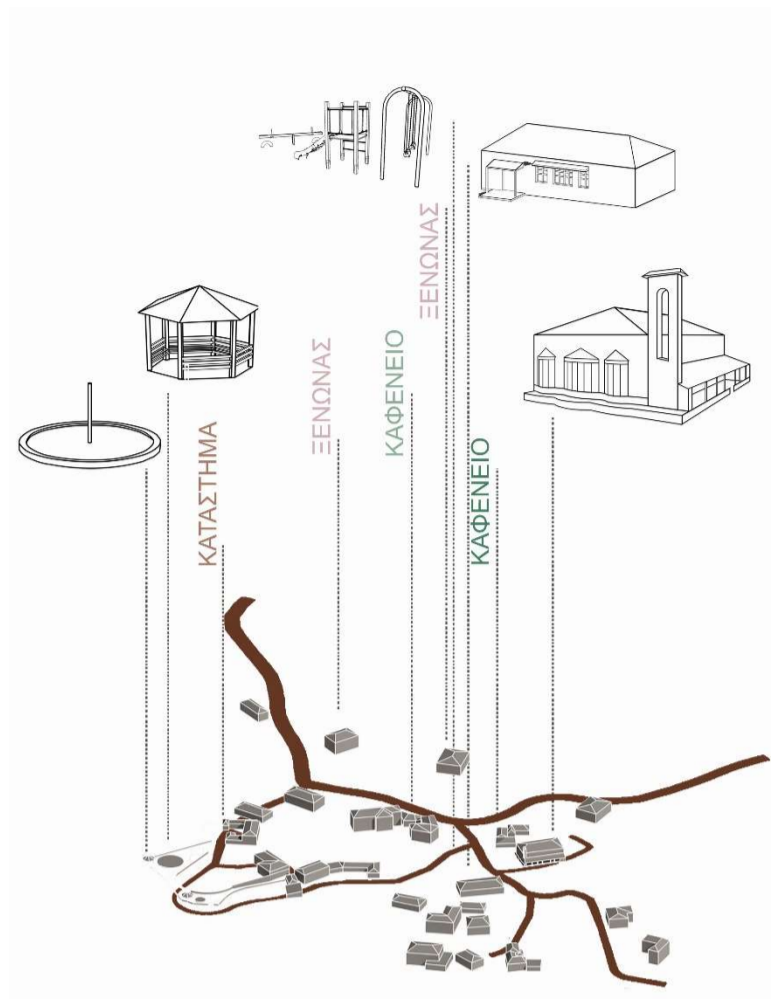
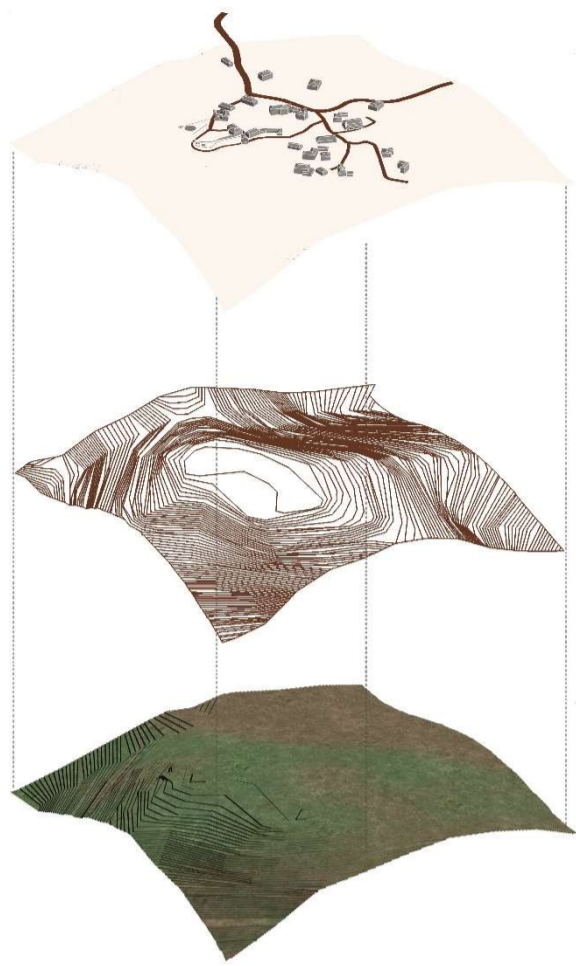
Κατά την περίοδο ακμής υπήρξε τόπος εγκατάστασης ορισμένων από τους περίφημους «βικογιατρούς», πρακτικούς θεραπευτές που στηρίζονταν στη πλούσια χλωρίδα της Χαράδρας. Από την παράδοση μαθαίνουμε ότι ήταν μια κλειστή ομάδα και ότι οι γνώσεις μεταβιβάζονταν από τον έναν στον άλλον. Οι ίδιοι χρησιμοποιούσαν μια δική τους συνθηματική γλώσσα και όλες οι γνώσεις , οι ουσίες που χρησιμοποιούσαν και ο τρόπος παρασκευής τους ήταν μυστικός σε αυτούς που δεν αποτελούσαν μέρος της ομάδας. Λίγη από την γνώση τους έγινε σε εμάς γνωστή από δύο χειρόγραφα που δημοσιεύτηκαν . Αυτό που παρατηρεί κανείς μετά την ανάγνωση τους είναι οι ομοιότητες που υπάρχουν με αρχαιότερα κείμενα επειδή τα χειρόγραφα δεν αποτελούνται μόνο από ιατρικές οδηγίες αλλά και από μαγικές ,που έχουν την βάση τους στους μαγικούς παπύρους του 3ου και 4ου μ.Χ. αιώνα της Αιγύπτου . Μέσα σε αυτά τα χειρόγραφα μπορεί κανείς να διαβάσει οδηγίες όπως η πρόγνωση για τα χαρακτηριστικά τόσο τα ψυχικά όσο και τα σωματικά , καθώς και για τον Ζωδιακό κύκλο. Στο ανώνυμο σύγγραμμα ενός Βικογιατρού του 18ου αιώνα (το οποίο ανακάλυψε ο Κωνσταντίνος Γκανιάτσας, καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και δημοσίευσε στην έρευνα του 1974 «Επί των φαρμακευτικών φυτών της χαράδρας του Βίκου») αναφέρεται χαρακτηριστικά στη συνταγή Νο 46: «Διά ταις ζωχάδες της καρδίας συνιστάται και η χρήσις καρατζοπλεμέ, ήγουν σκάρφι...». Αναφέρεται,

δηλαδή, στο φυτό Ελλέβορος, που όντως έχει καρδιοτονωτικές ιδιότητες! Μερικά αποσπάσματα από τα χειρόγραφα είναι τα εξής: «Όταν ο άνθρωπος έχει βήχα να βράσεις πήγανον (ruta graveolens) και να το πίνει, εάν δε έχει παλιό βήχα μαρανθόσπορο με κρασί να βράσει και να πίνει ταχέως από ένα φλιτζάνι, ας τρώγει από κοντά και πράσα ψημένα με ζάχαρη και θεραπεύεται».

Χειρόγραφο Βικογιατρού

Διαγράμματα οικισμού

Λεπτομέρειες οικισμού

Παρ' όλη την αναπτυξιακή στασιμότητα που αναφέρθηκε ο Βίκος δέχεται μια μερίδα του τουρισμού που σχετίζεται με την πεζοπορία καθώς από εκεί ξεκινούν και καταλήγουν αρκετές διαδρομές με σημαντικότερη αυτή της διάσχησης της χαράδρας καθώς και αυτού που φτάνουν μέχρι εκεί για να θαυμάσουν την θέα. Συνεπώς παρά την προνομιακή θέση του ,τον φυσικό πλούτο και τα μονοπάτια δεν υπάρχει κάποιος άλλος παράγοντας που μπορεί να ενεργοποιήσει την επισκεψιμότητα και πόσο μάλλον την κατοίκηση καθώς δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας και παροχές.

Σύγχρονη άποψη του Βίκου

Μονοπάτια

Μέσα στην δύσκολη τοπογραφία των ορεινών όγκων, ο Βίκος μετρά μια σειρά από μονοπάτια διαδρομών που σταδιακά εξελίχθηκαν σε ημιονικούς δρόμους και πολλά από αυτά στρώθηκαν με πέτρες γίνοντας τα γνωστά καλντερίμια. Πλέον τα περισσότερα αποτελούν δημοφιλή πεζοπορικές διαδρομές αφού τα καλντερίμια σε συνδυασμό με την απέραντη αλπική ζώνη και το εκτενές δασικό οδικό δίκτυο δημιουργούν μοναδικής αισθητικής διαδρομές. Η διάσχηση του φαραγγιού αποτελεί την πιο γνωστή εξ αυτών, με μήκος σχεδόν 13χλμ. που απαιτεί περπάτημα 5-6 ωρών σε κανονικές συνθήκες. Ακολουθεί το παλαιό μονοπάτι που συνδέει τα χωριά Βίκος και Πάπιγγο στα βόρεια με το Μονοδένδρι. Υπάρχουν ακόμα αρκετές διαδρομές που ξεκινούν ή καταλήγουν στον Βίκο, με την πλειοψηφία αυτών να έχουν αποτυπωθεί επίσημα και να έχουν επισημανθεί με πινακίδες και σημάδια πλησίον των γειτονικών οικισμών και κατά μήκος των διαδρομών.

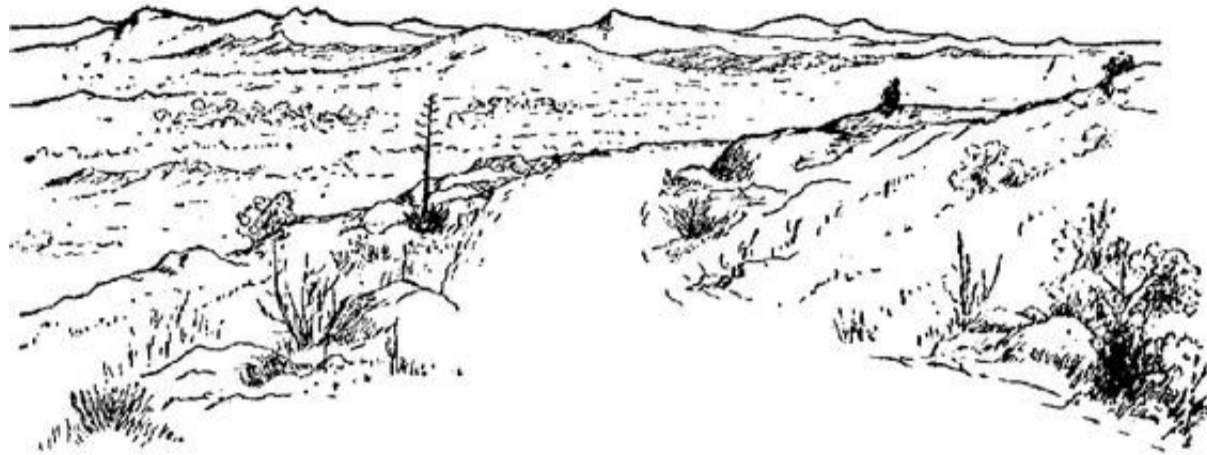
Διαδρομές μονοπατιών

ορειβατικό μονοπάτι χωμάτινο μονοπάτι κύριος δρόμος χωματόδρομος

/03/

Σ Τ Ρ Α Τ Η Γ Ι Κ Ο Σ
Σ Χ Ε Δ Ι Α Σ Μ Ο Σ

«Αν η φύση ήταν άνετη, το ανθρώπινο γένος δεν θα είχε εφεύρει την αρχιτεκτονική»
Οσκαρ ουάιλντ

03.1 Βασικές αρχές //

Με όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο οικισμός έχει παραμείνει ίδιος κατά τις τελευταίες δεκαετίες γεγονός που δίνει το έναυσμα για μια σειρά από λύσεις και προτάσεις.

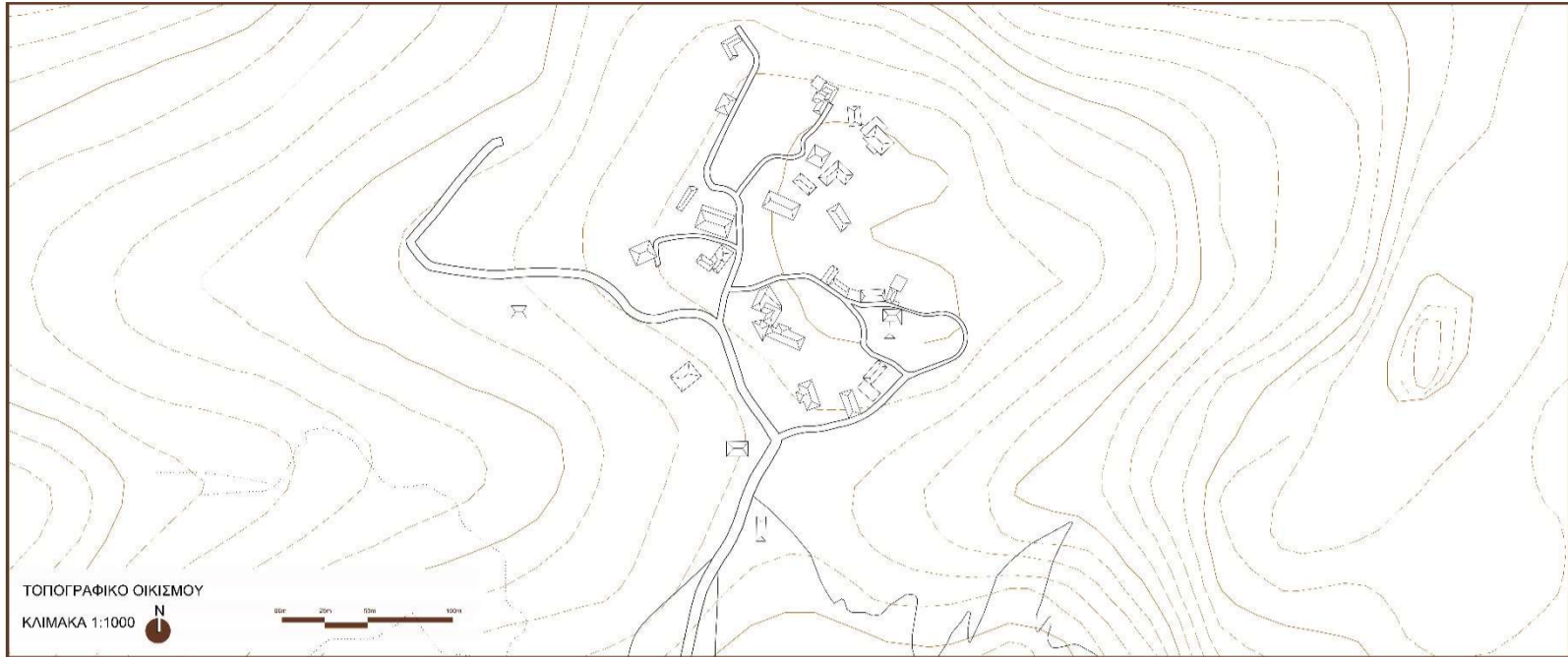
Οι βασικοί πυρήνες που θα συνθέσουν τη πρόταση θα σχετίζονται με:

- Την θέση του οικισμού ,με τις οπτικές προς το φαράγγι.
- Την πλούσια χλωρίδα με τα ευεργετικά βότανα και την ιστορία γύρω από αυτά.
- Την αφετηρία των ορειβατικών διαδρομών.
- Τα διαθέσιμα υλικά και το βραχώδες έδαφος της περιοχής.

Υψομετρικές καμπύλες

Τοπογραφικό

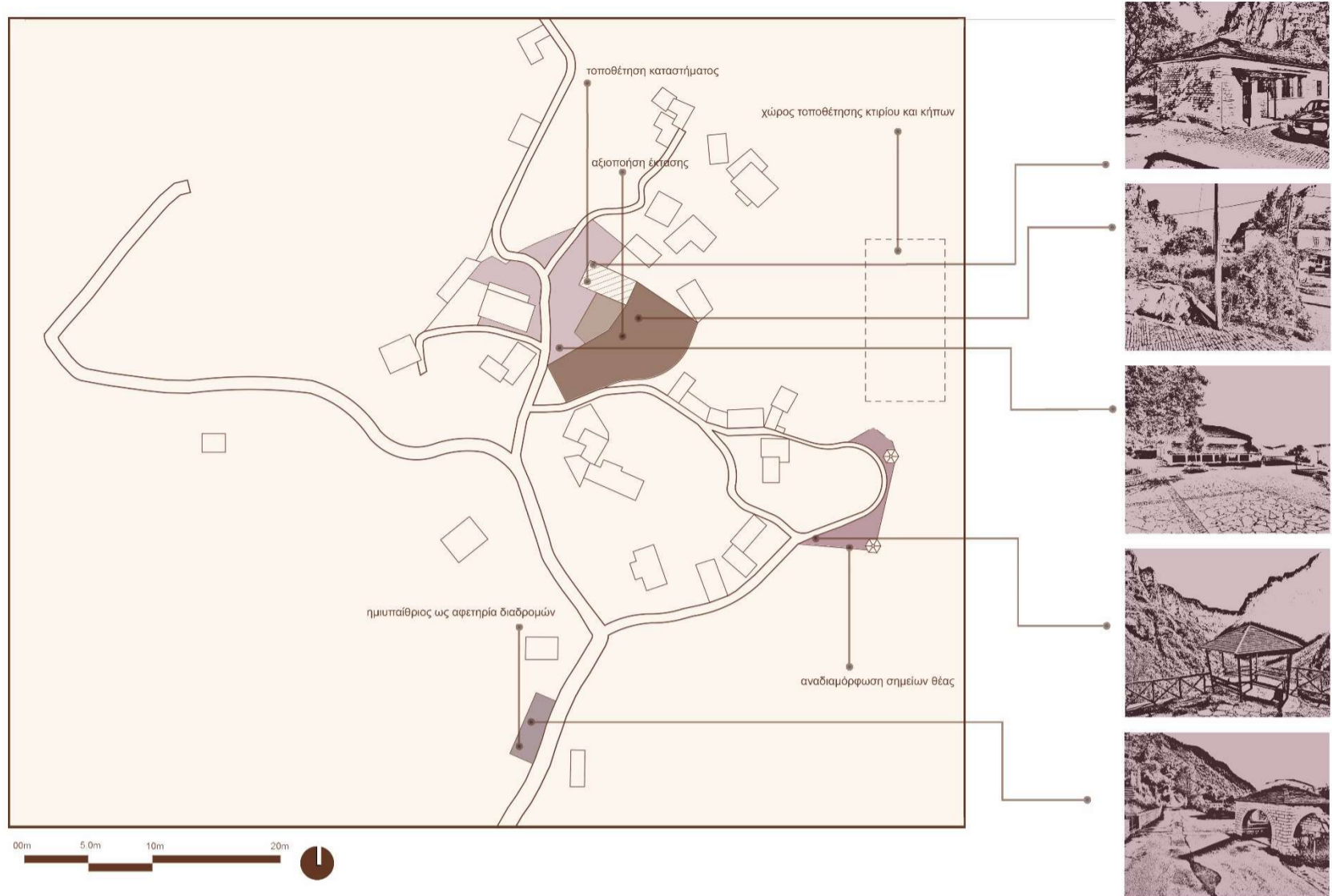

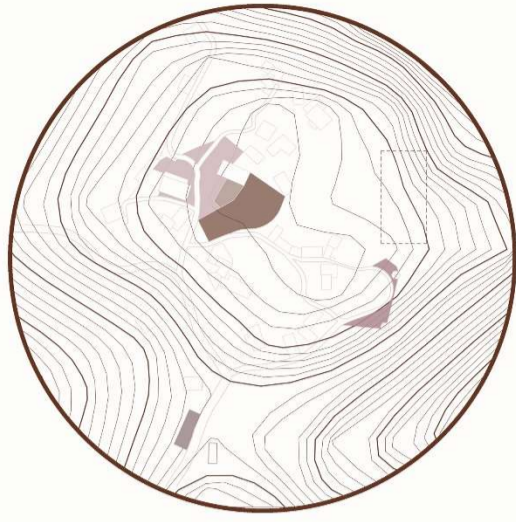
03.2 Πρόταση //

Προτείνεται λοιπόν η δημιουργία μιας διαδρομής η οποία θα ακολουθεί τα σημαντικότερα σημεία του χωριού και θα συνθέτει μια αφήγηση ενός νέου σεναρίου ενεργοποίησης της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα #1 πρώτος σταθμός αποτελεί η θολωτή βρύση στην είσοδο του χωριού όπου από εκεί ξεκινούν τα μονοπάτια ,έπειτα ακολουθεί #2 η πλατεία του χωριού μέσα στην οποία βρίσκεται το παλιό κτίριο του σχολείου, #3 τρίτο σημείο ενδιαφέροντος αποτελεί το σημείο θέασης του φαράγγιού με τα κυκλικά αλώνια ,τέλος στο κατέβασμα της πλαγιάς προς το φαράγγι επιλέγεται #4 η περιοχή προκειμένου να οικοδομηθεί εκεί το κτίριο της πρότασης μας.

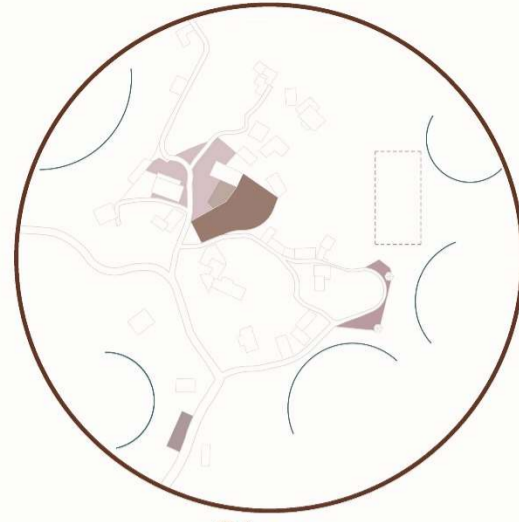

Σημεία παρέμβασης

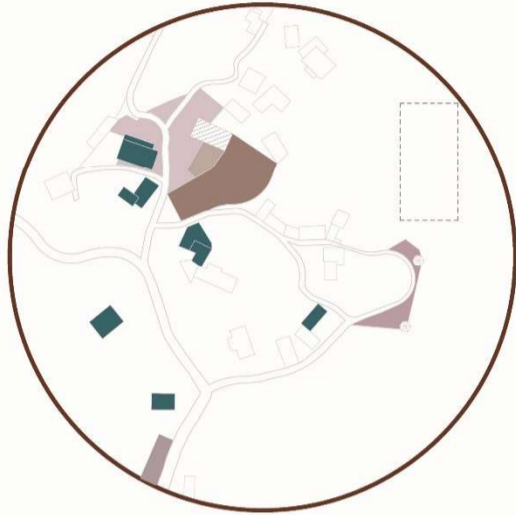

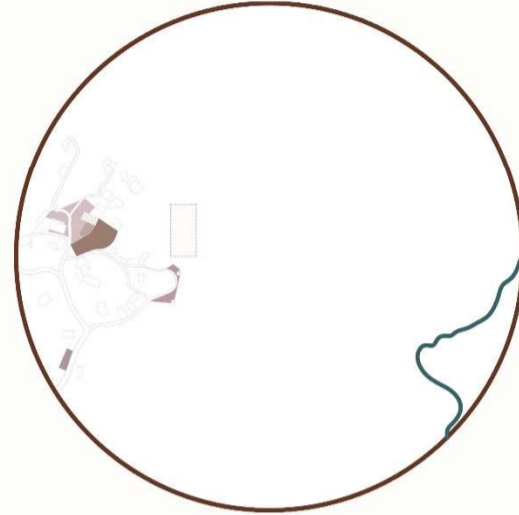
Ανάγλυφο

Θέαση

Γειτνίαση με δημόσιους χώρους

Γειτνίαση με ποτάμι

03.3 Περιγραφή σεναρίου //

#1 Στάση: Αφιετηρία μονοπατιών + λεωφορείου+ ίντερνετ: 20 τ.μ

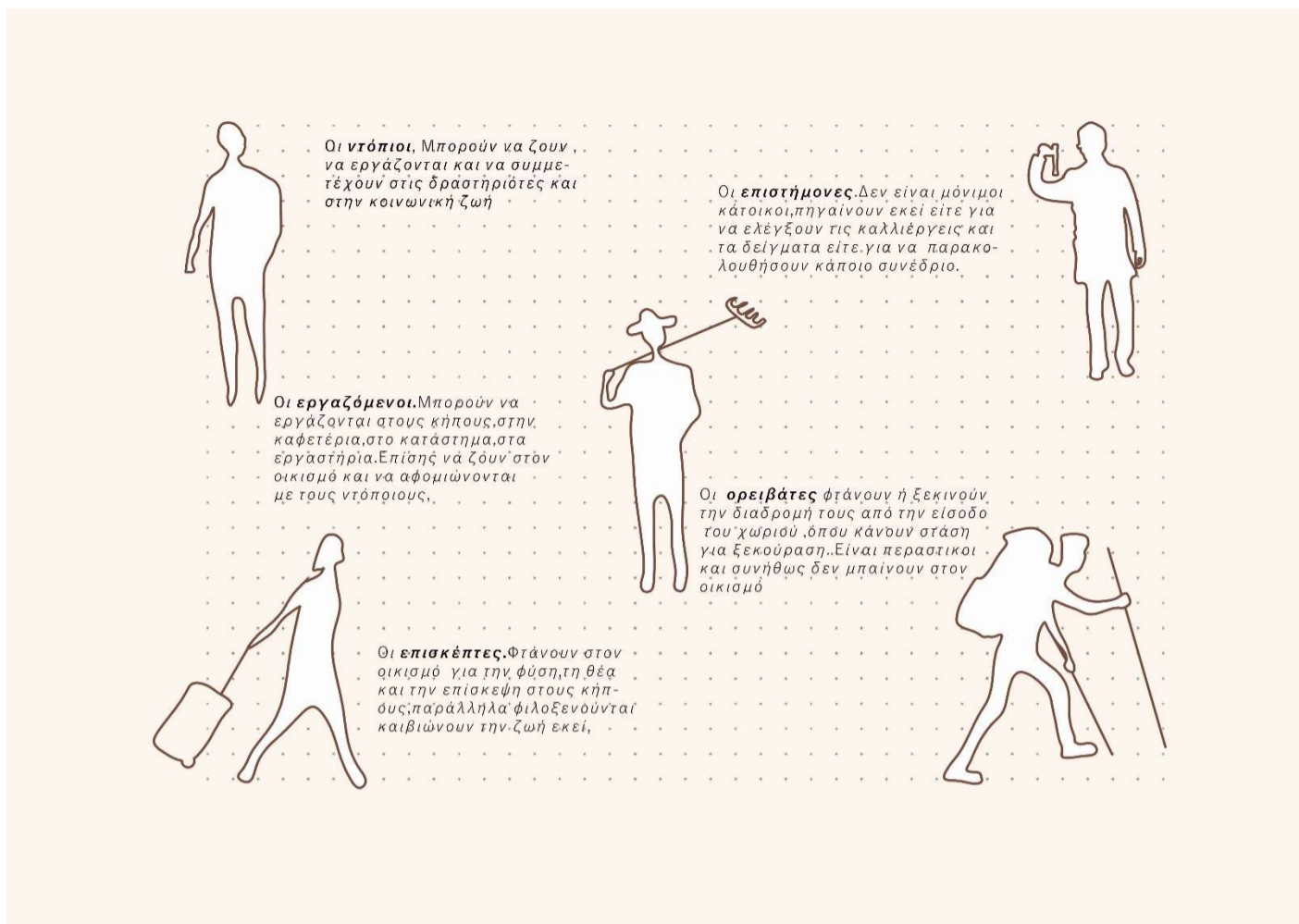
#2 κατάσταση: Επανάχρηση του πρώην δημοτικού σχολείου στο κέντρο του οικισμού ως σημείο πώλησης βοτάνων και καφετέρια: 130 τ.μ

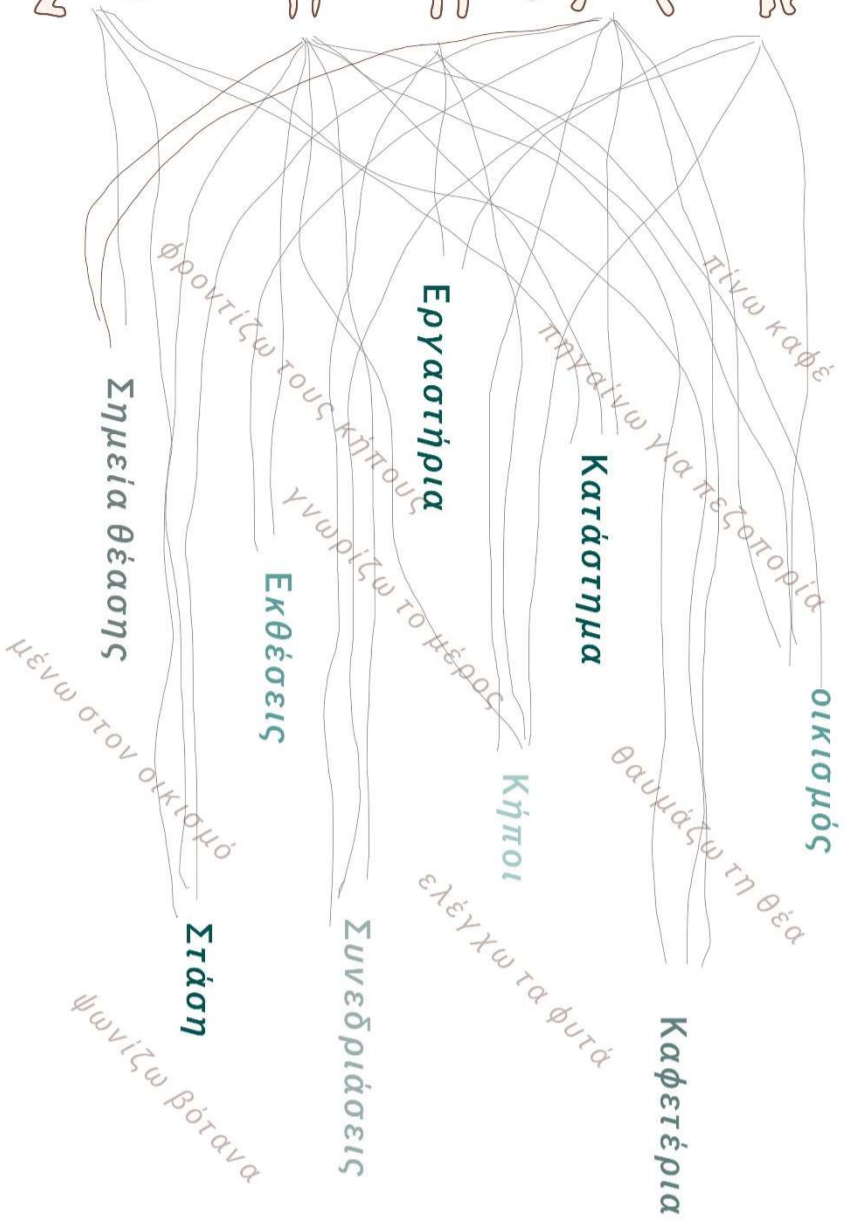
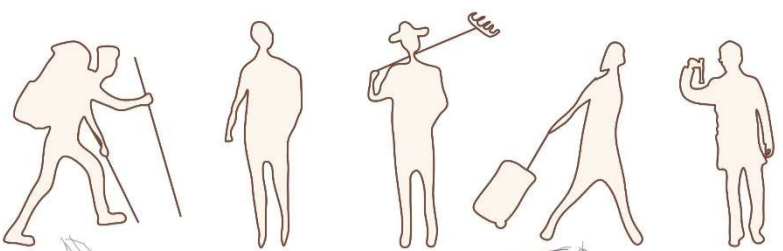
#3 σημεία θέασης: Παρατηρητήριο 25 τμ, τοποθέτηση τηλεσκόπιων στο κέντρο των παλιών αλωνιών, επέκταση μονοπατιού προς τους κήπους

#4 κτίριο: Γεωργικό κέντρο καλλιέργειας και επεξεργασίας βοτάνων

- Διαλογή-αποξήρανση : 20 τ.μ
- Επεξεργασία-συντήρηση βάμματος: 25 τ.μ
- Εργαστήρια : 45 τ.μ
- Αίθουσα συνεδριάσεων: 80 τ.μ
- Έκθεση(Προσωρινή)-φουαγιέ : 85 τ.μ
- Κήποι σε αναβαθμίδες

03.4 Διερεύνηση χρηστών

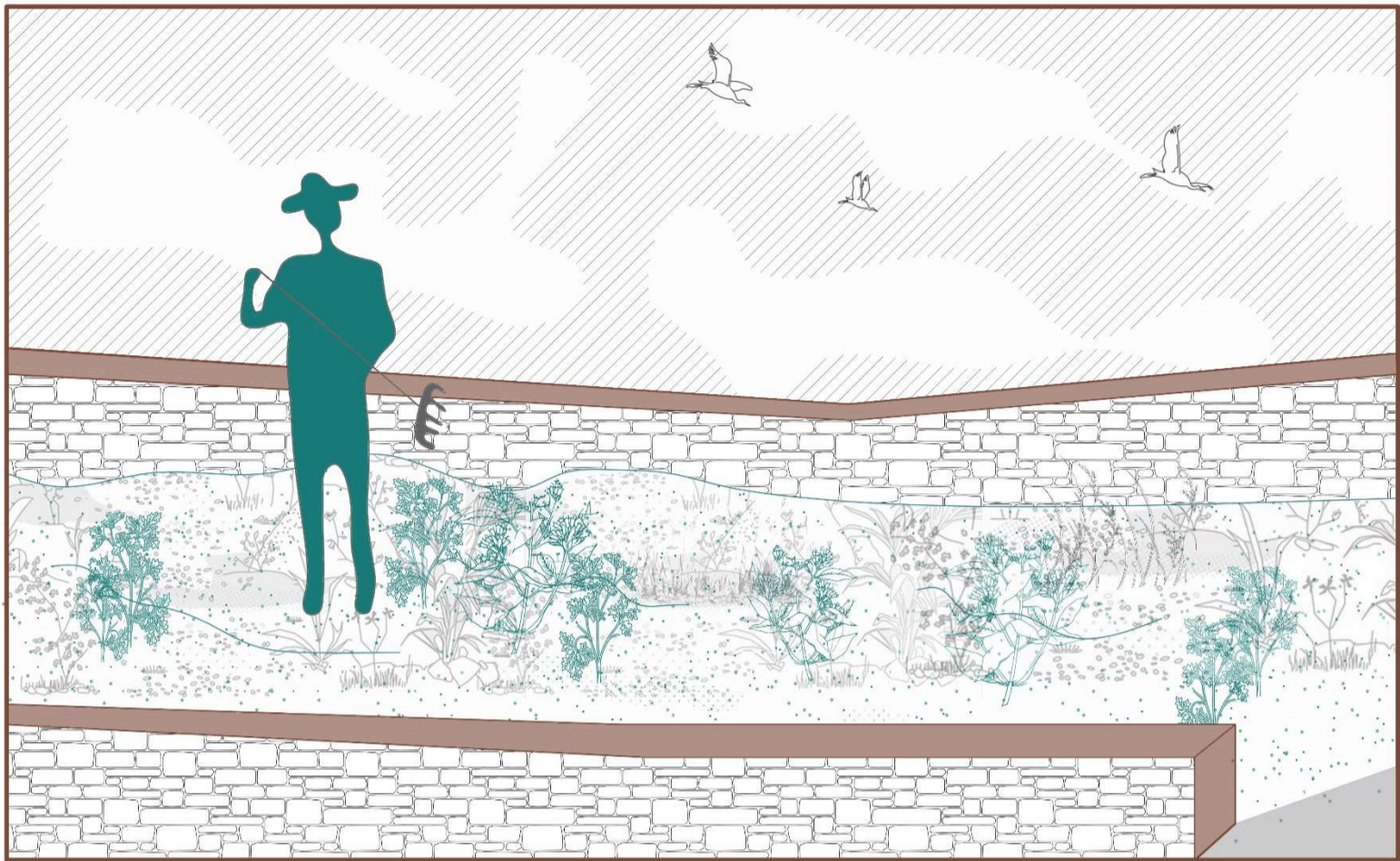

/04/

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Κ Ο #4

KENTPO BOTANΩN

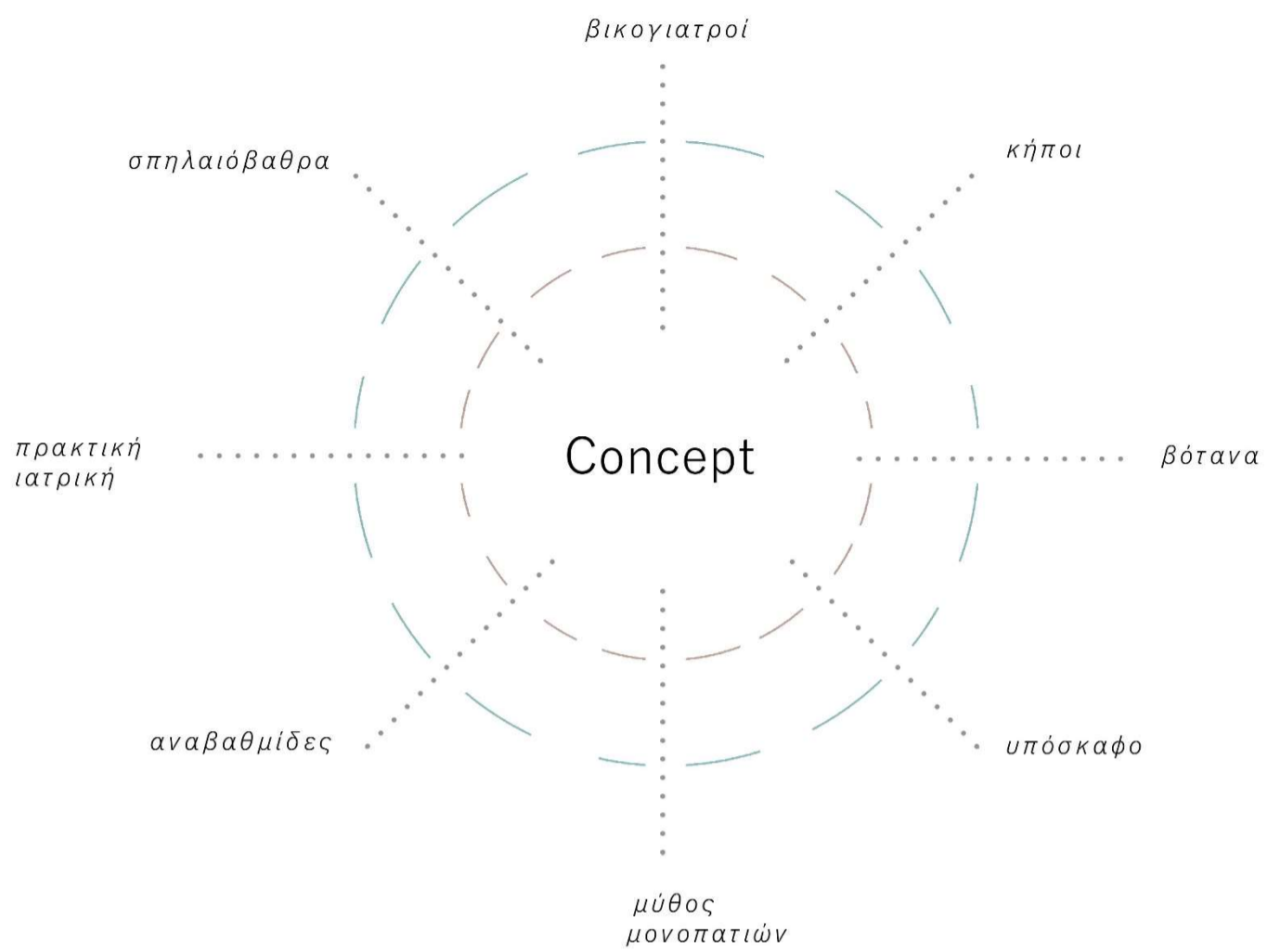

04.1 Concept //

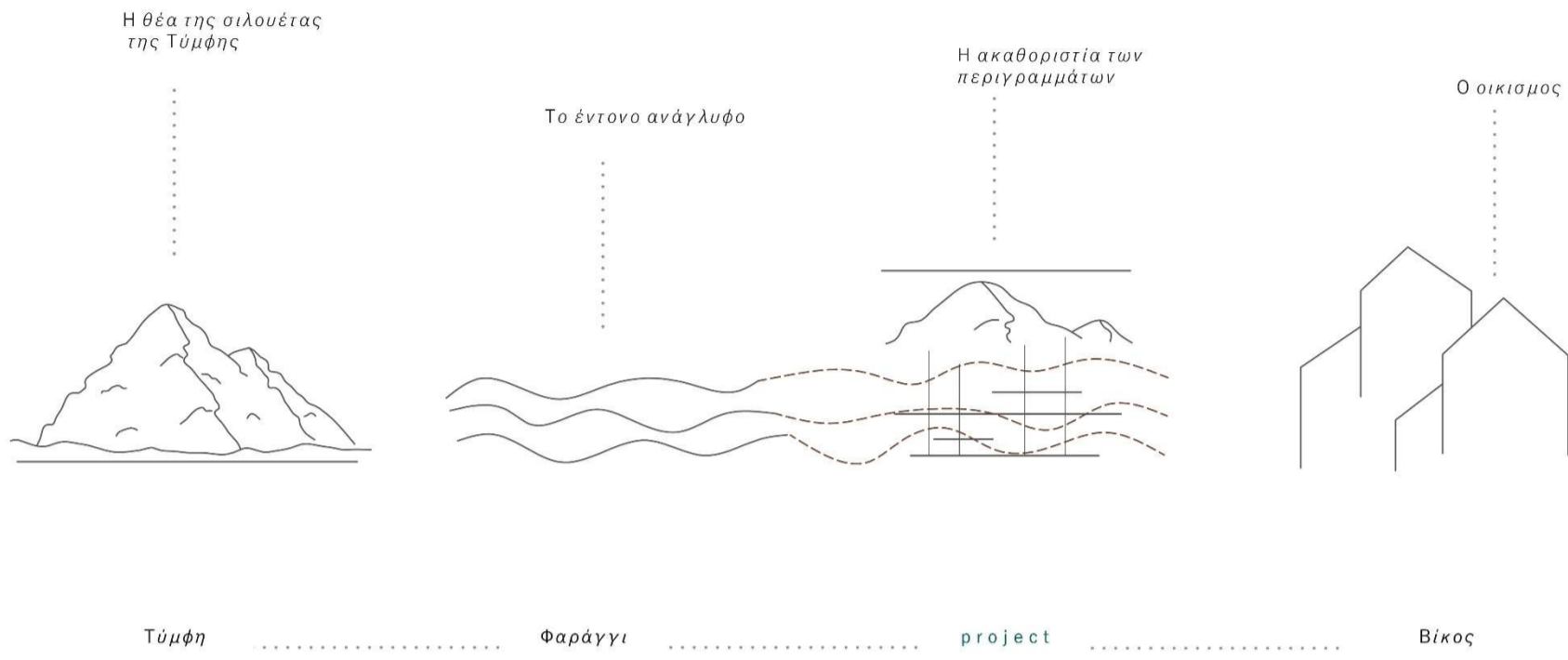
Η ενεργοποίηση του οικισμού προϋποθέτει μια σειρά λύσεων και παρεμβάσεων που αφορούν τους δημόσιους χώρους και σημεία καίριας σημασίας για τον οικισμό. Παρ' όλα αυτά οι δομικές παρεμβάσεις αποτελούν μια «στατική» λύση που ναι μεν κατορθώνει να βελτιώσει την αισθητική και τη λειτουργία του χώρου αλλά χωρίς να λύνει τα αρχικά προβλήματα που είναι η έλλειψη θέσεων εργασίας, υποδομών και εν τέλη κατοίκων. Η δημιουργία ενός γεωργικού κέντρου όπου θα ασχολείται με τα θεραπευτικά βότανα και την καλλιέργεια τους επιτυγχάνει:

- Την ανάδειξη του μύθου των βοτάνων της χαράδρας.
- Την ενημέρωση για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες και την πρακτική ιατρική που ανέπτυξαν οι Βικογιατροί κατά τους περασμένους αιώνες.
- Την αξιοποίηση της γεωργικής γνώσης του τόπου .
- Την δημιουργία επιστημονικών συνεδρίων και εκδηλώσεων.
- Την προσέλκυση επισκεπτών.
- Την δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Την αύξηση των μόνιμων κατοίκων.

Βασικοί άξονες concept

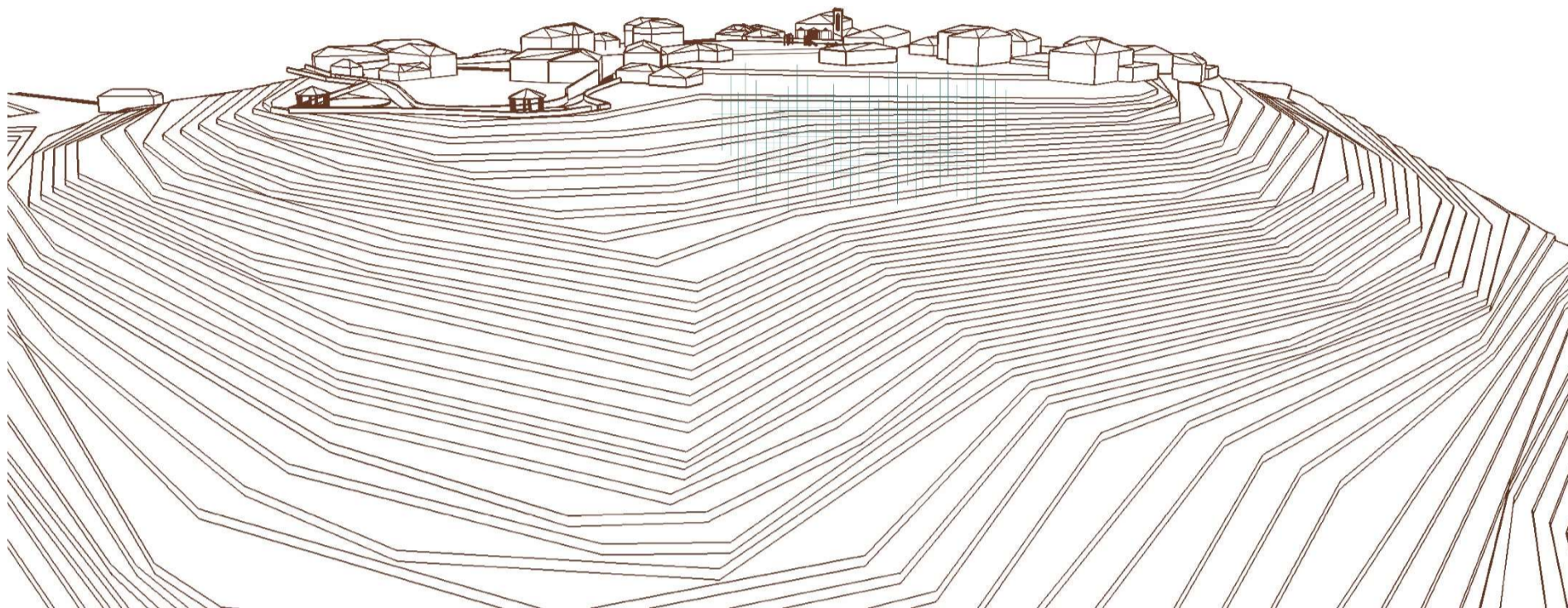

Σχέση περιβάλλοντος-κτιρίου

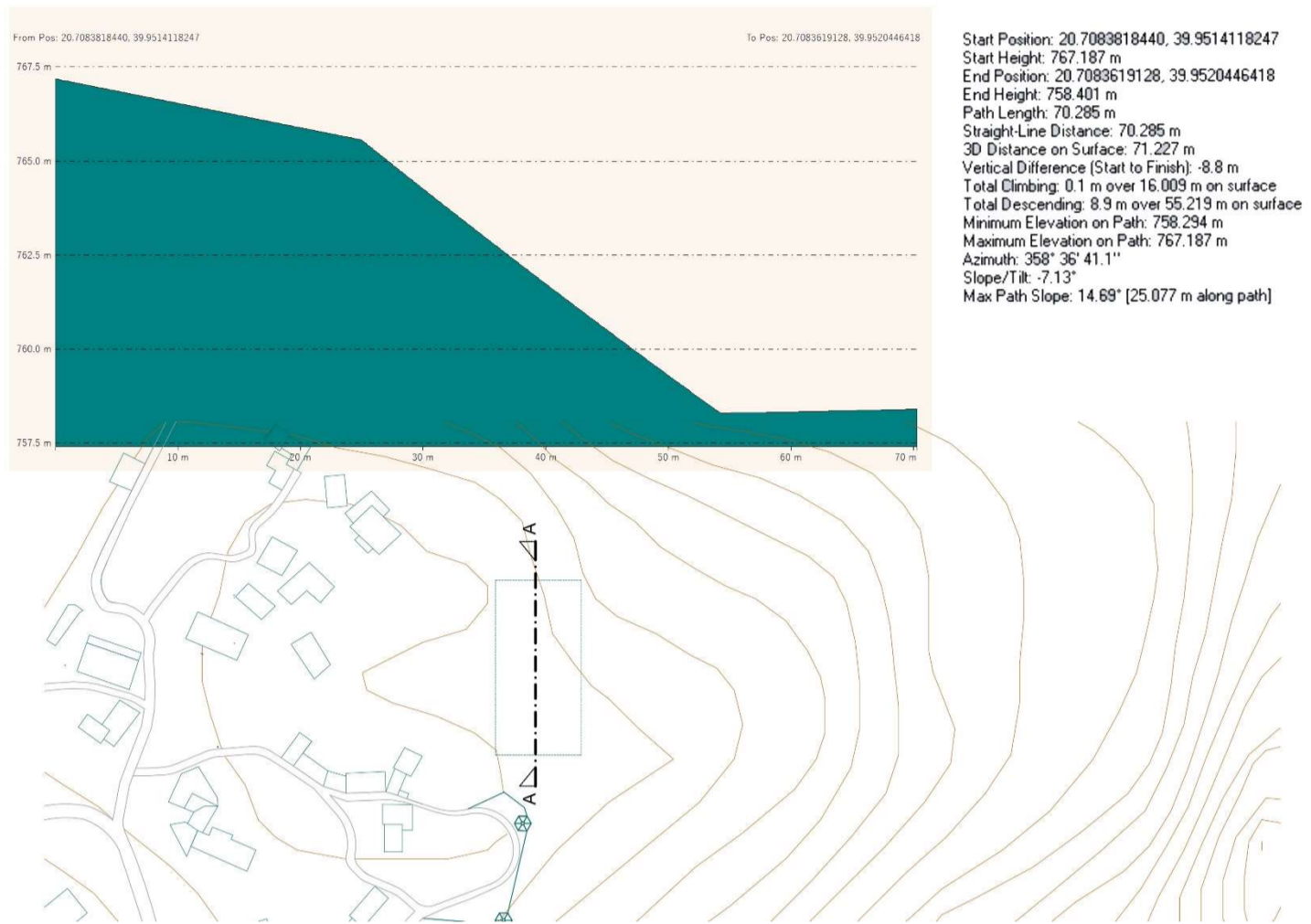
04.2 Σχεδιαστική πρόταση //

Το κτίριο χτισμένο μέσα στο βραχώδες έδαφος της πλαγιάς ,επιδιώκει την πλήρη ένταξη στο τοπίο τόσο ως προς το φυσικό περιβάλλον όσο και ως προς τον οικισμό .Επίσης οι διαδικασίες που υπόκεινται τα βότανα απαιτούν σταθερή θερμοκρασία και δροσερά σημεία αποθήκευσης ,συνθήκες που εξασφαλίζουν τα υπόσκαφα κτίρια. Από την πλευρά του μύθου οι κήποι "κατηφορίζουν" το φαράγγι και ψάχνουν για τις μαγικές ιδιότητες ενώ παράλληλα ο προσανατολισμός είναι ιδανικά ανατολικός. Ο ανατολικός προσανατολισμός είναι ευνοϊκός τόσο για το κτίριο όπου γίνεται η επεξεργασία και η παραγωγή κατά τις πρωινές ώρες όπως επίσης και για τα φυτά.

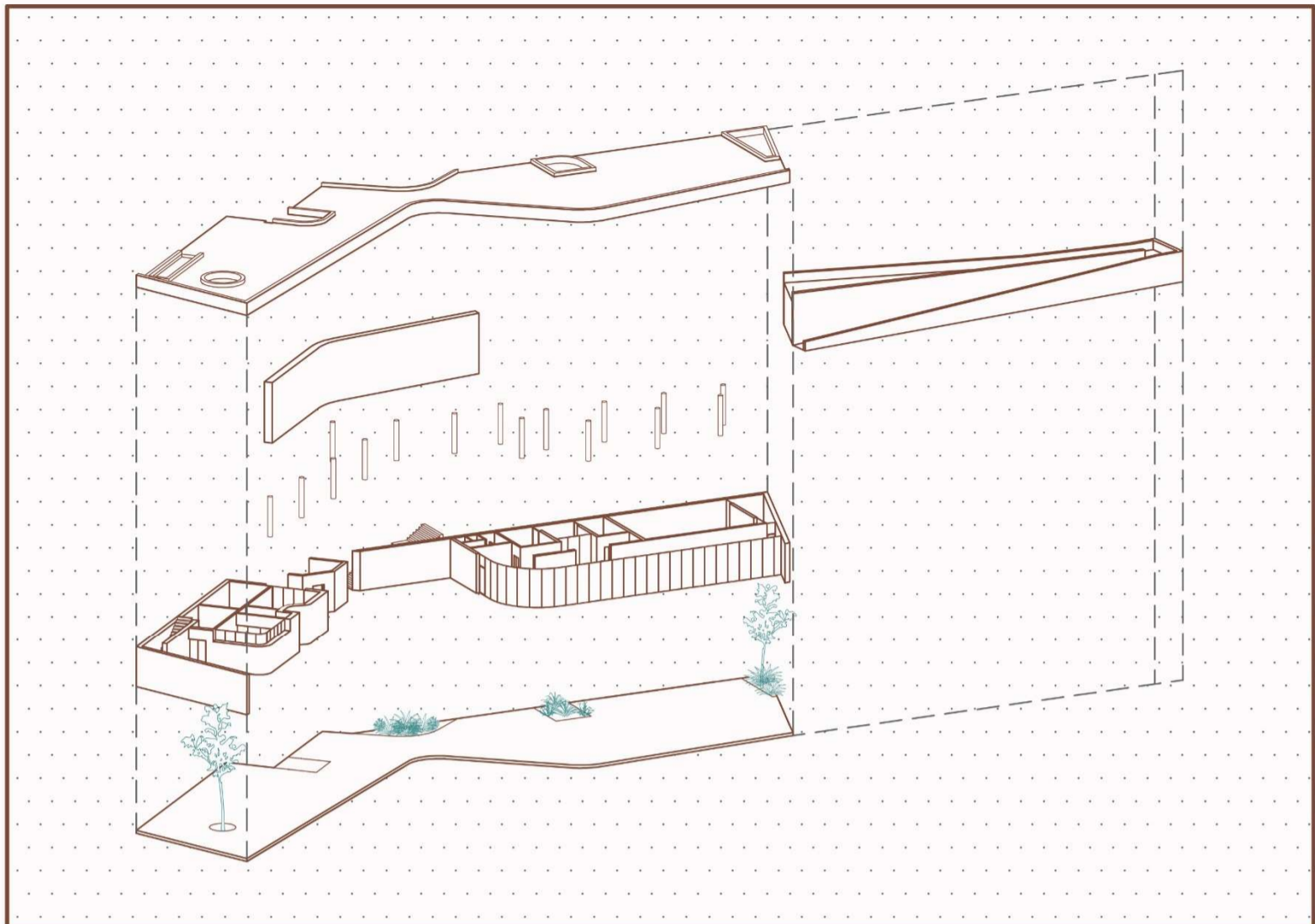

Θέση κτιρίου

Ενδεικτική τομή εδάφους

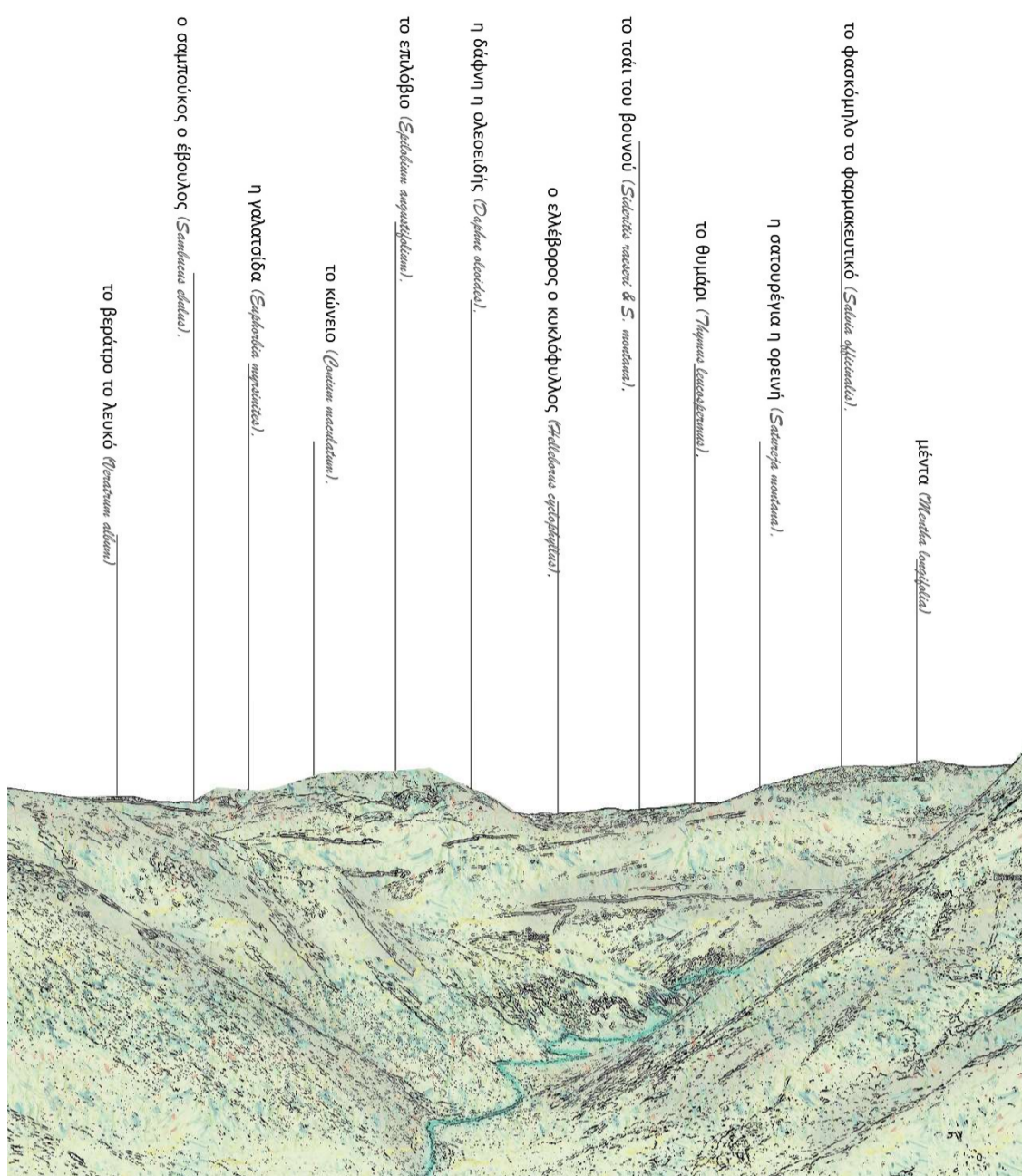

Αξονομετρικό διάγραμμα κτιρίου

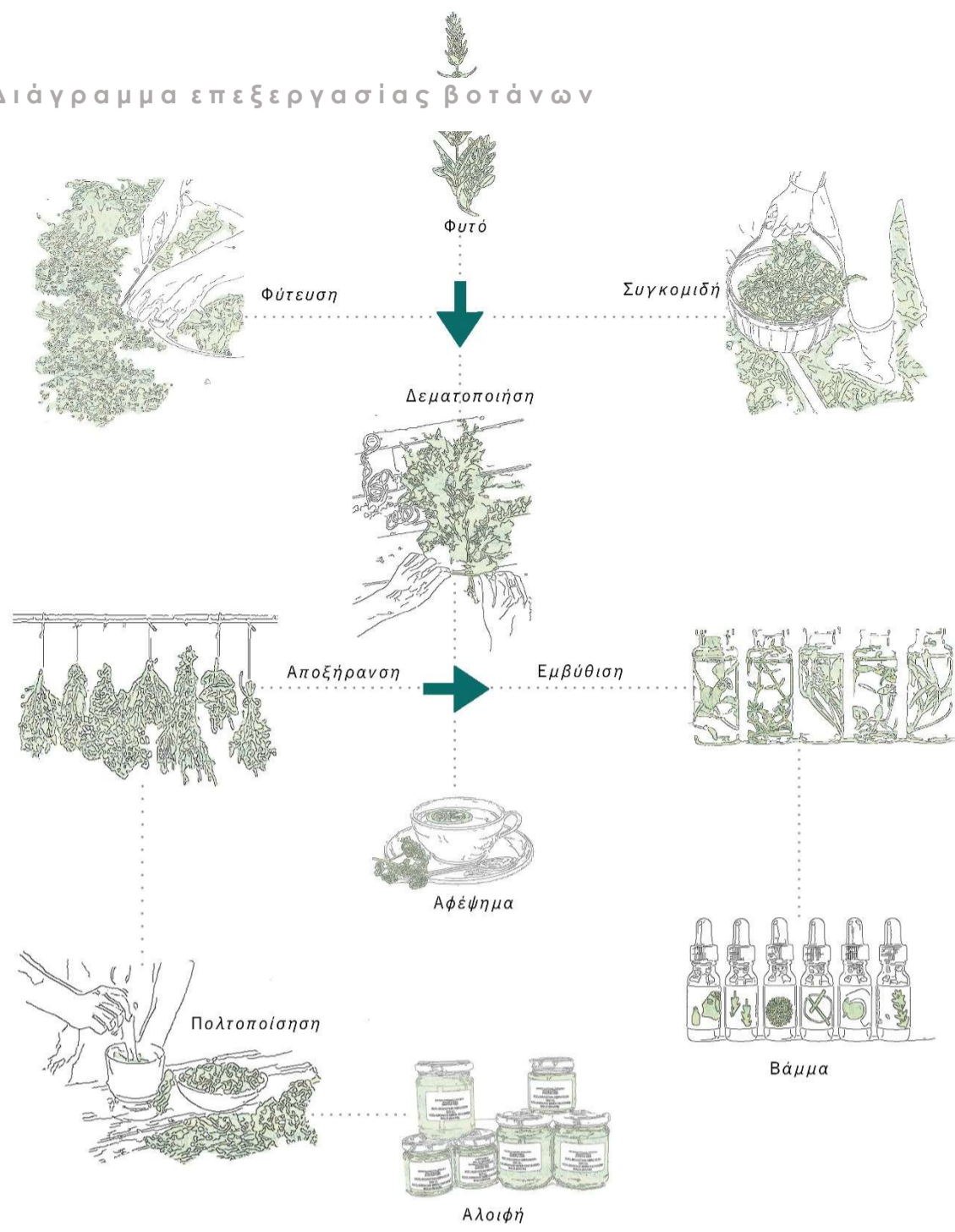

Θεραπευτικά βότανα

Από τα φυτά με φαρμακευτικές ιδιότητες πολύ ενδιαφέροντα είναι τα εξής: η μέντα (*Mentha longifolia*), το φασκόμηλο το φαρμακευτικό (*Salvia officinalis*), η σατουρέγια η ορεινή (*Satureja montana*), το θυμάρι (*Thymus leucospermus*), το τσάι του βουνού (*Sideritis raeseri* & *S. montana*), ο ελλέβορος ο κυκλόφυλλος (*Helleborus cyclophyllus*), η δάφνη η ολεοειδής (*Daphne oleoides*), το επιλόβιο (*Epilobium angustifolium*), το κώνειο (*Conium maculatum*), η γαλατσίδα (*Euphorbia myrsinites*), ο σαμπούκος ο έβουλος (*Sambucus ebulus*), το βεράτρο το λευκό (*Veratrum album*) και πολλά άλλα.

Διάγραμμα επεξεργασίας βοτάνων

04.3 Διαδικασίες εργαστηρίου //

Αποξήρανση

Οι θεραπευτικές ιδιότητες των βοτάνων μπορεί να επηρεαστούν από το πότε ακριβώς συλλέγονται. Συλλέξτε τα βότανα μία ξηρή ημέρα, όταν βρίσκονται στο αποκορύφωμα της ωριμότητάς τους και η συγκέντρωση των ενεργών συστατικών είναι στο μέγιστό της.

Ξηράνετέ τα γρήγορα, μακριά από το φως του ηλίου, για να διατηρήσετε τα αρωματικά συστατικά και να προλάβετε την οξείδωση άλλων χημικών. Για να εξασφαλίσετε την καλή κυκλοφορία του αέρα, αφήστε τα σε ένα ξηρό, ευάερο, θερμό μέρος.

Ένα αεριζόμενο ντουλάπι με ανοιχτή την πόρτα είναι ιδανικό, το ίδιο και ένα ηλιόλουστο δωμάτιο. Όσο περισσότερο χρόνο παίρνει η ξήρανση τόσο πιο πιθανό είναι να αλλοιωθεί το χρώμα των φυτών και να χάσουν την γεύση τους. Όταν αποξηρανθούν τα βότανα, αποθηκεύστε τα σε ξηρά σκουρόχρωμα γυάλινα ή πήλινα σκεύη με αεροστεγές σκέπασμα, μακριά από το απευθείας φως του ηλίου. Καλό είναι να σημειώνετε στα σκεύη την προέλευση, ημερομηνία συλλογής και αποθήκευσής των βοτάνων. Τα περισσότερα κρατάνε 12~18 μήνες.

Αφέψημα

Με τη μέθοδο αυτή τα ενεργά συστατικά του φυτού παραλαμβάνονται με πιο δυναμικό τρόπο από ό,τι με το έγχυμα. Για τη μέθοδο αυτή χρησιμοποιούμε τις ρίζες, τους φλοιούς και τα κλαδάκια. Το βότανο μπαίνει σε κρύο νερό, φτάνει σε βρασμό και μετά σιγοβράζει για περίπου 1 ώρα. Πίνεται ζεστό ή κρύο.

Διαδικασία

α' Βάζουμε το βότανο σε ένα κατσαρολάκι και ρίχνουμε κρύο νερό. Το βάζουμε να βράσει και μόλις φτάσει στο βρασμό χαμηλώνουμε τη φωτιά και το αφήνουμε να σιγοβράσει για περίπου 1 ώρα, μέχρι ο όγκος του να μειωθεί κατά το 1/3

β' Στραγγίζουμε με το σουρωτήρι

γ' Το φυλάσσουμε σε δροσερό μέρος

Έγχυμα

Το έγχυμα είναι ένας πολύ απλός τρόπος χρήσεως των βοτάνων. Χρησιμοποιείται το νερό ακριβώς πριν βράσει, γιατί το νερό που κοχλάζει διασκορπίζει πολύτιμα πτητικά έλαια στον ατμό. Για τη μέθοδο αυτή χρησιμοποιούμε τα άνθη και τα φυλλώδη τμήματα των φυτών. Πίνεται ζεστό ή κρύο.

Διαδικασία

- α΄ Ζεσταίνουμε το νερό και το φέρνουμε σε θερμοκρασία λίγο πριν το σημείο βρασμού
- β΄ Βάζουμε το βότανο σε ένα δοχείο που κλείνει καλά και ρίχνουμε το νερό στο βότανο
- γ΄ Αφήνουμε 10 λεπτά για να γίνει η έγχυση και μετά στραγγίζουμε με το σουρωτήρι
- δ΄ Το φυλάσσουμε σε δροσερό μέρος

Αλοιφές

Η αλοιφή είναι ένας τρόπος για να προστατέψουμε τα εξασθενημένα και μαλακά σημεία του δέρματος ή ένας τρόπος να ενυδατώσουμε σημεία που είναι ξηρά. Περιέχει μόνο έλαια ή λίπη χωρίς νερό και όταν αλείφεται στο δέρμα δεν αναμιγνύεται με αυτό αλλά σχηματίζει ένα ξεχωριστό στρώμα επάνω του. Παλιότερα οι αλοιφές παρασκευάζονταν από ζωικά λίπη, αλλά εξ' ίσου αποτελεσματικές είναι και η βαζελίνη ή η παραφίνη.

Διαδικασία

- α΄ Λιώνουμε το κερι παραφίνης ή τη βαζελίνη σε μία λεκάνη νερό που βράζει. Ρίχνουμε μέσα τα βότανα ανακατεύοντάς τα και τα θερμαίνουμε για περίπου 2 ώρες ή μέχρι αυτά να γίνουν εύθρυπτα
- β΄ Ρίχνουμε το μείγμα σε μία σακούλα από μουσελίνα (τούλι), στερεωμένη καλά με σχοινί ή λαστιχάκι στο χείλος μίας κανάτας
- γ΄ Φορώντας λαστιχένια γάντια, γιατί το μείγμα είναι καυτό, το στίβουμε μέσα από τη σακούλα στη κανάτα
- δ΄ Όσο το μείγμα είναι ακόμη ζεστό και ρευστό το βάζουμε σε καθαρά γυάλινα βαζάκια

Βάμμα

Το βάμμα παρασκευάζεται εμβαπτίζοντας το αποξηραμένο ή νωπό βότανο σε διάλυμα 25% αλκοόλης σε νερό. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε μέρος του φυτού. Εκτός του ότι παραλαμβάνει τα ενεργά συστατικά του φυτού, η αλκοόλη δρα και ως συντηρητικό δίνοντας διάρκεια στο βάμμα μέχρι και τα 2 έτη. Είναι σημαντικό το βάμμα κάθε βοτάνου να παρασκευάζεται χωριστά και μετά να συνδυάζονται εάν χρειάζεται. Η βότκα είναι ιδανική γιατί περιέχει πολύ λίγα πρόσθετα, αν και το ρούμι βοηθά να καλυφθεί η γεύση των λιγότερο εύγευστων βοτάνων.

Διαδικασία

α' Βάζουμε το βότανο σε μια μεγάλη γυάλα και το καλύπτουμε με το διάλυμα αλκοόλης-νερού.

Σφραγίζουμε τη γυάλα και τη φυλάσσουμε σε δροσερό μέρος για περίπου 2 εβδομάδες ανακατεύοντας το μείγμα ανά τακτά διαστήματα

β' Στραγγίζουμε το μείγμα συμπιέζοντάς το, π.χ. σε ένα πιεστήριο σταφυλιών, και μαζεύουμε το υγρό σε μία κανάτα

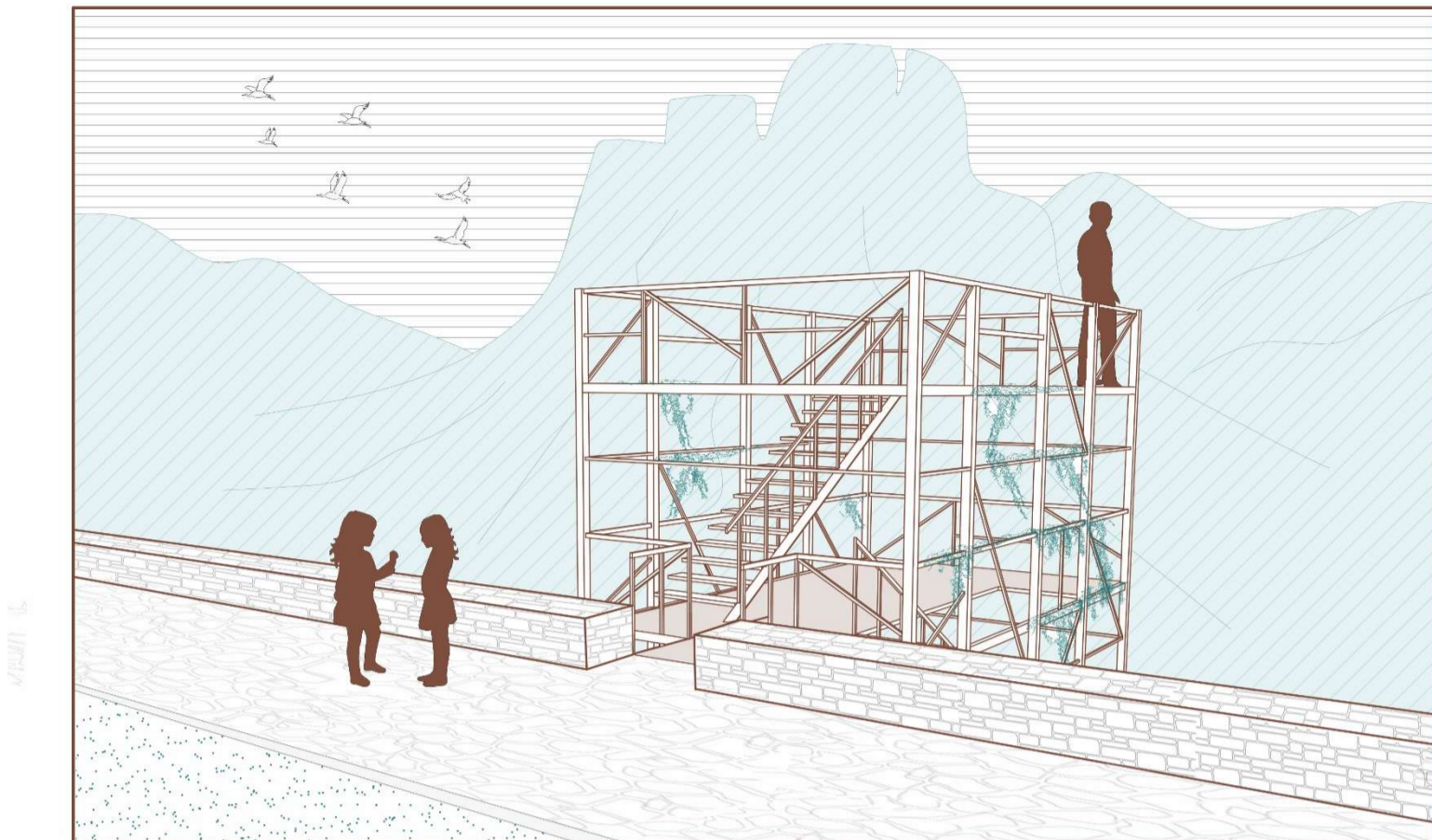
γ' Χύνουμε το στραγγισμένο υγρό από τη κανάτα σε καθαρό μπουκάλι από σκούρο γυαλί .

Φωτορεαλιστικές αναπαραστάσεις

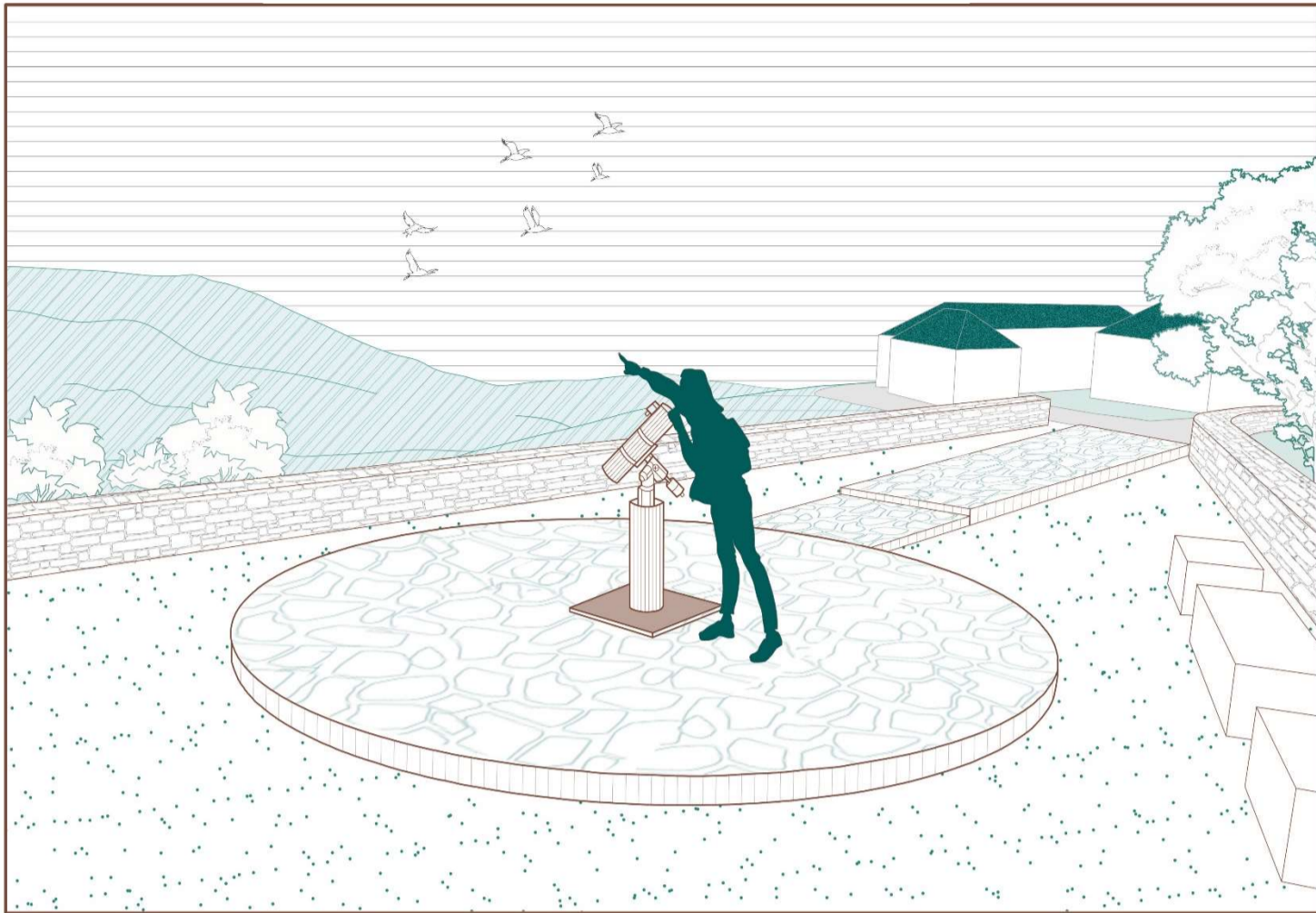

/05/ Π Α Ρ Α Τ Η Ρ Η Τ Η Ρ Ι Ο #3

Αξονομετρικό παρατηρητηρίου

Αξονομετρικό αλωνιού

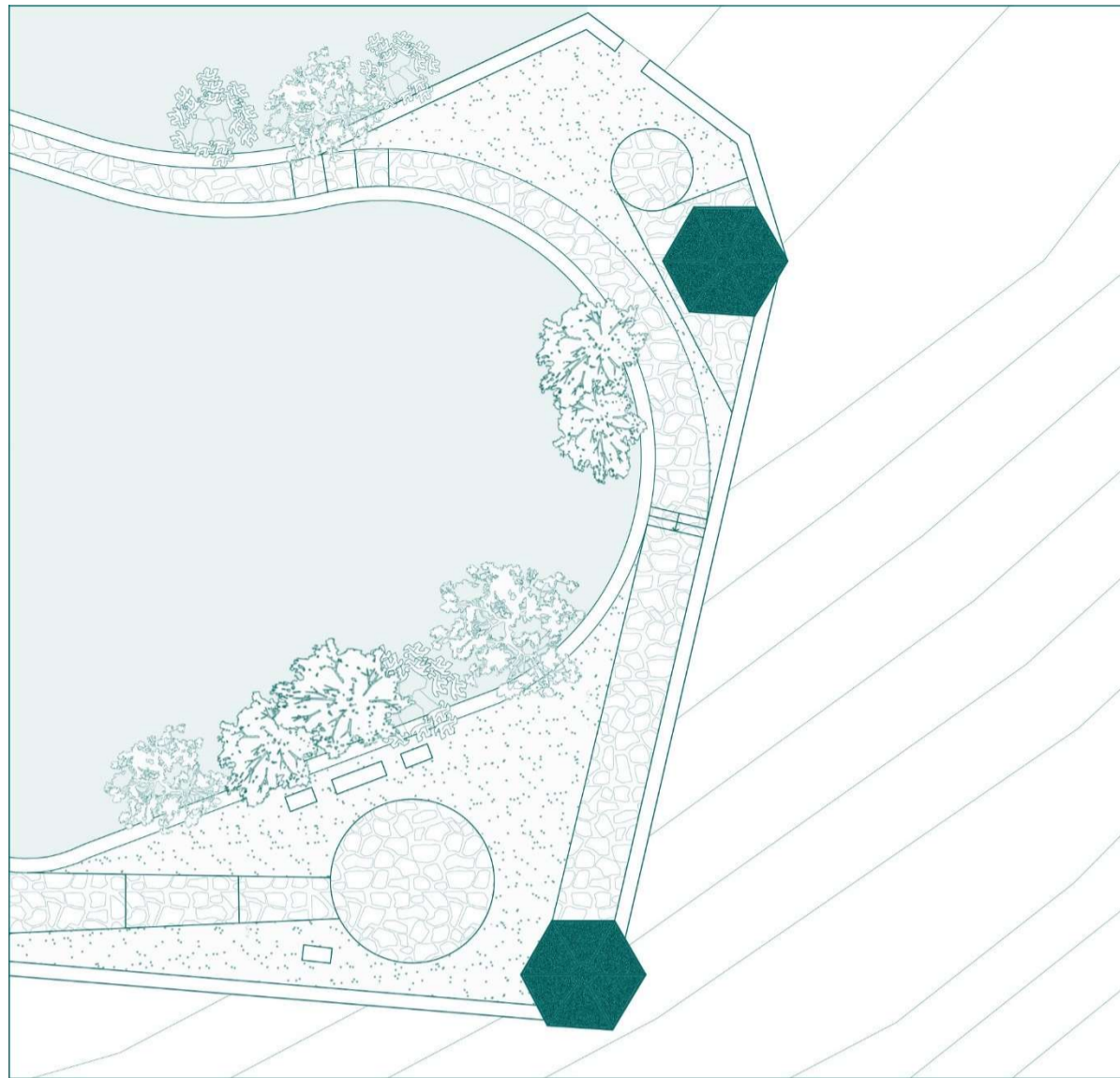

05.1 Παρατηρητήριο //

Στο άκρο του οικισμού ,στη θέση «Ράχη» θεωρείται ότι βρίσκεται το ψηλότερο σημείο του χωριού (770 μ).Εκεί υπάρχουν κάποια πολυγωνικά κιόσκια για τους επισκέπτες καθώς και τα κυκλικά αλώνια που έμειναν εκεί από περασμένες δεκαετίες.Συνεπώς στην νέα πρόταση,η διαμόρφωση της περιοχής θέασης του φαραγγιού ,επιτυγχάνεται αρχικά με την τοποθέτηση μεταλλικού παρατηρητηρίου(watchtower).Αφορμή για τον σχεδιασμό του αποτέλεσε η πυκνή κλιματαριά στο καλντερίμι που οδηγεί στο σημείο. Να σημειωθεί ακόμα ότι το καλντερίμι παραμένει ίδιο σαν βασικό στοιχείο της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ενώ τέλος στα κυκλικά αλώνια τοποθετούνται τηλεσκόπια για την παρατήρηση του φαραγγιού.

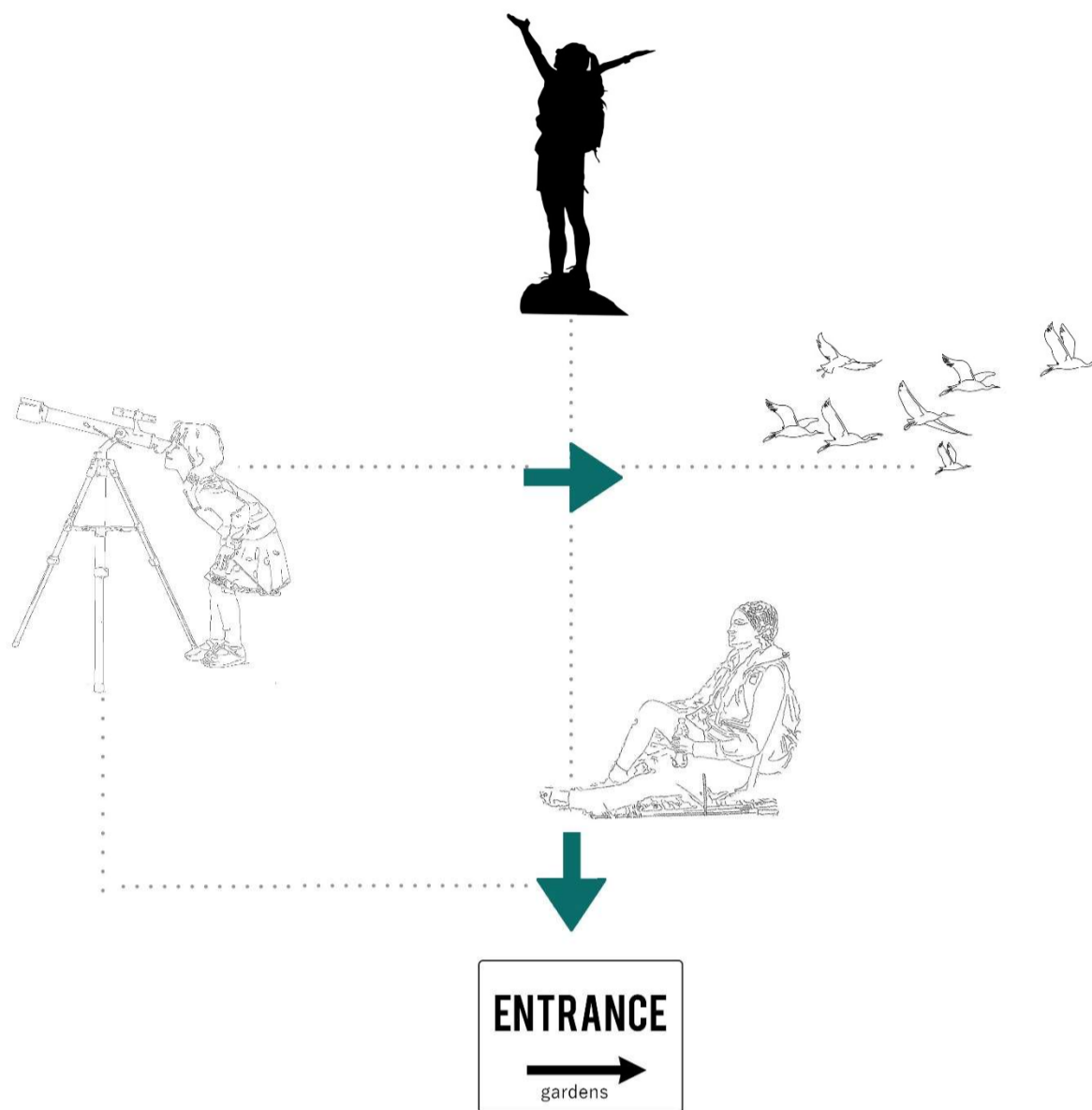

Κάτοψη σημείου

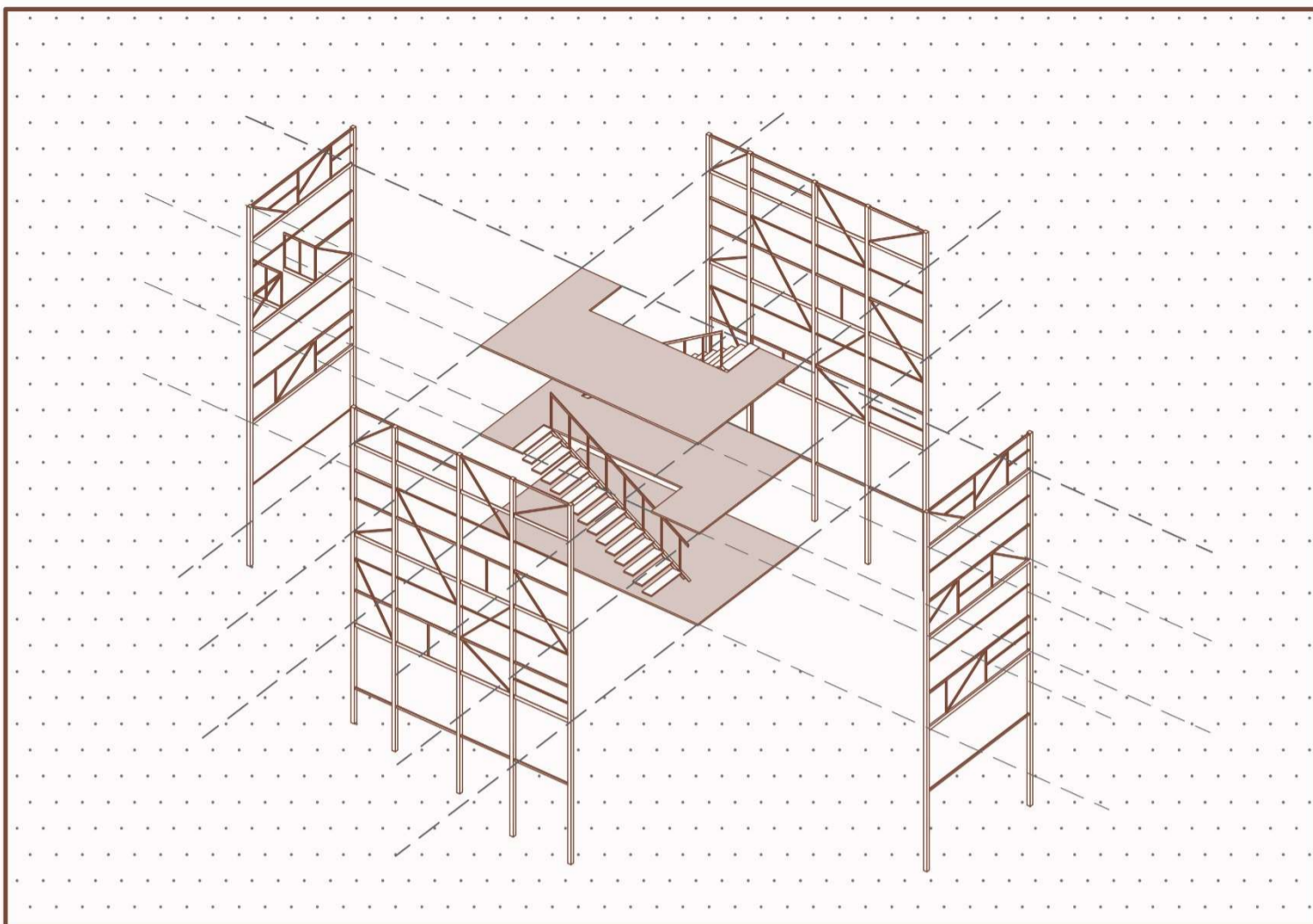

00m 5.0m 10m 20m

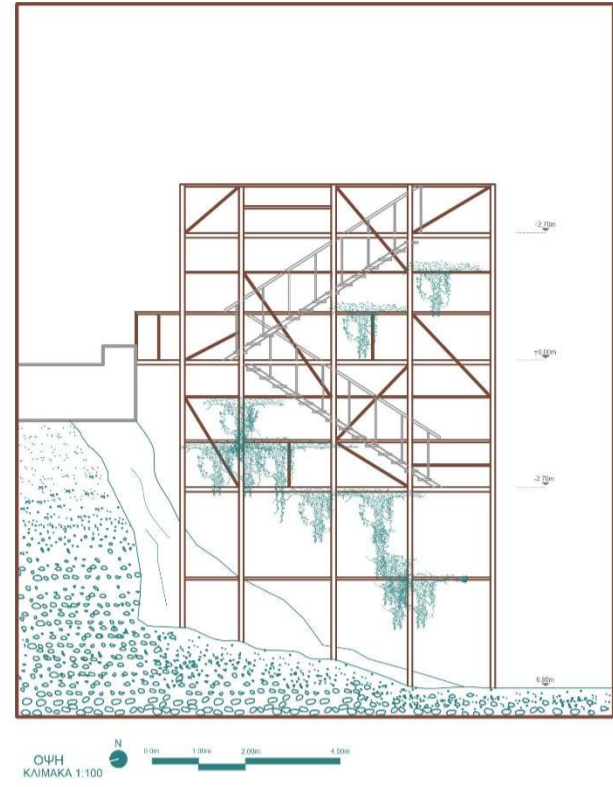
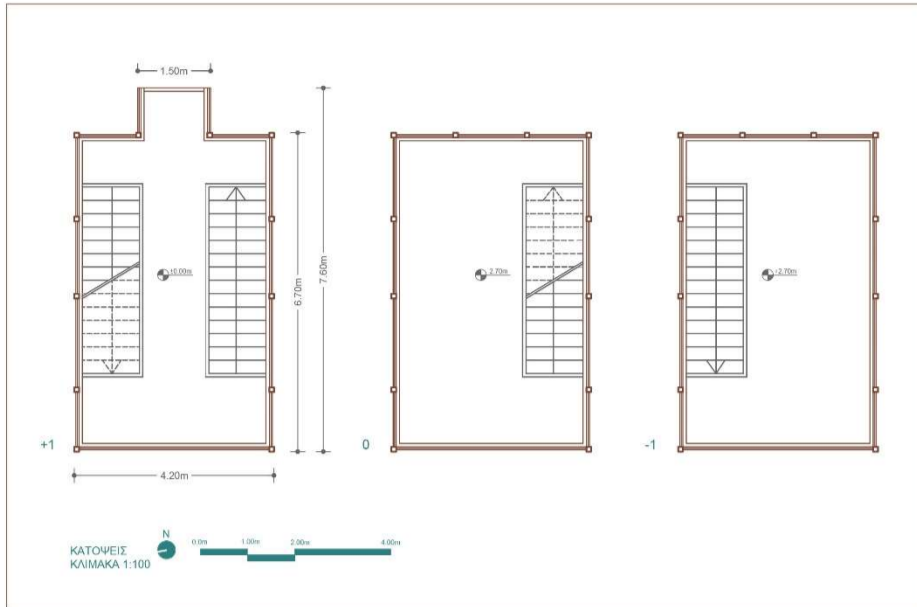
Διάγραμμα δραστηριοτήτων

Αξονομετρικό διάγραμμα κτιρίου

Σχέδια

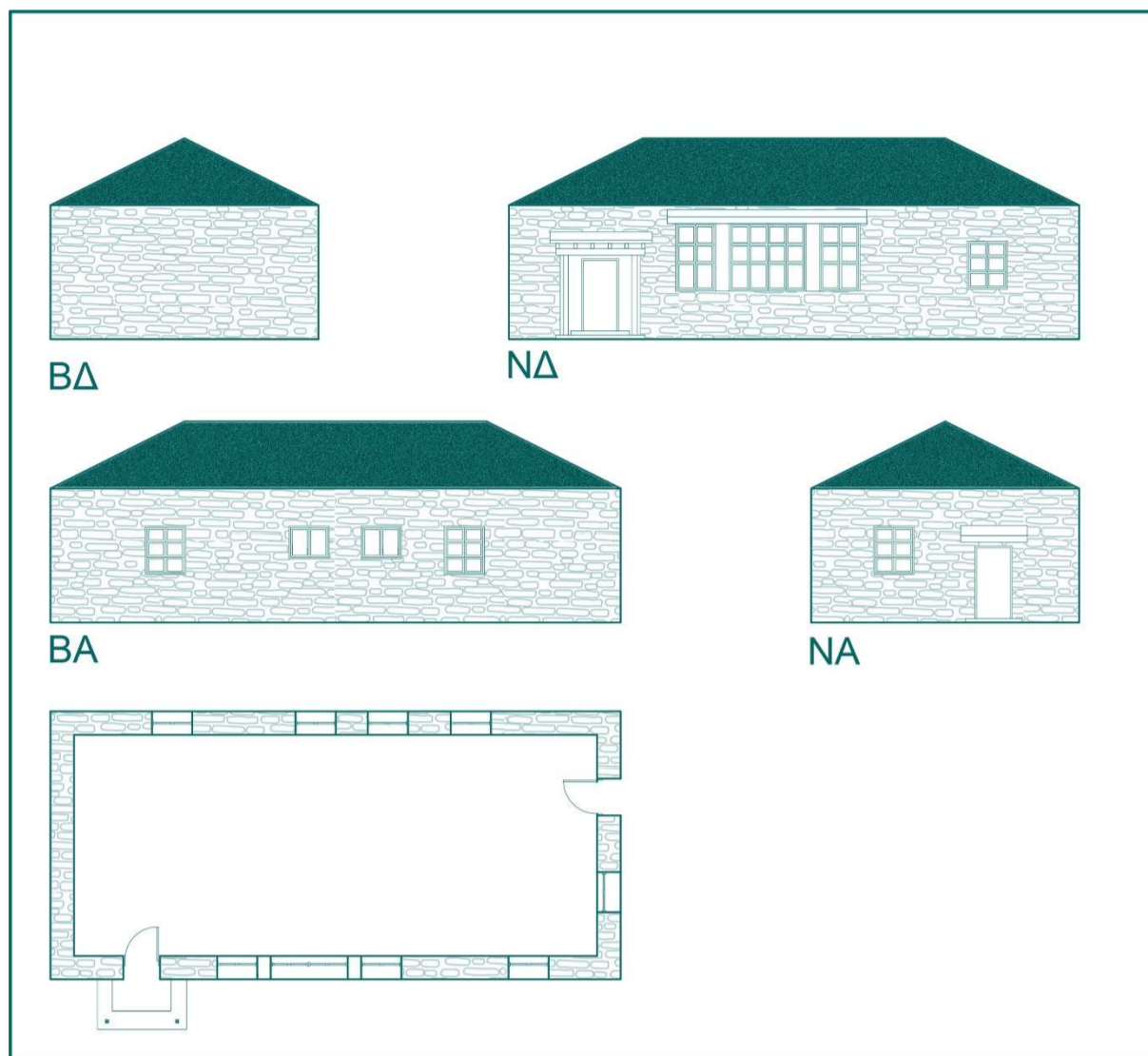

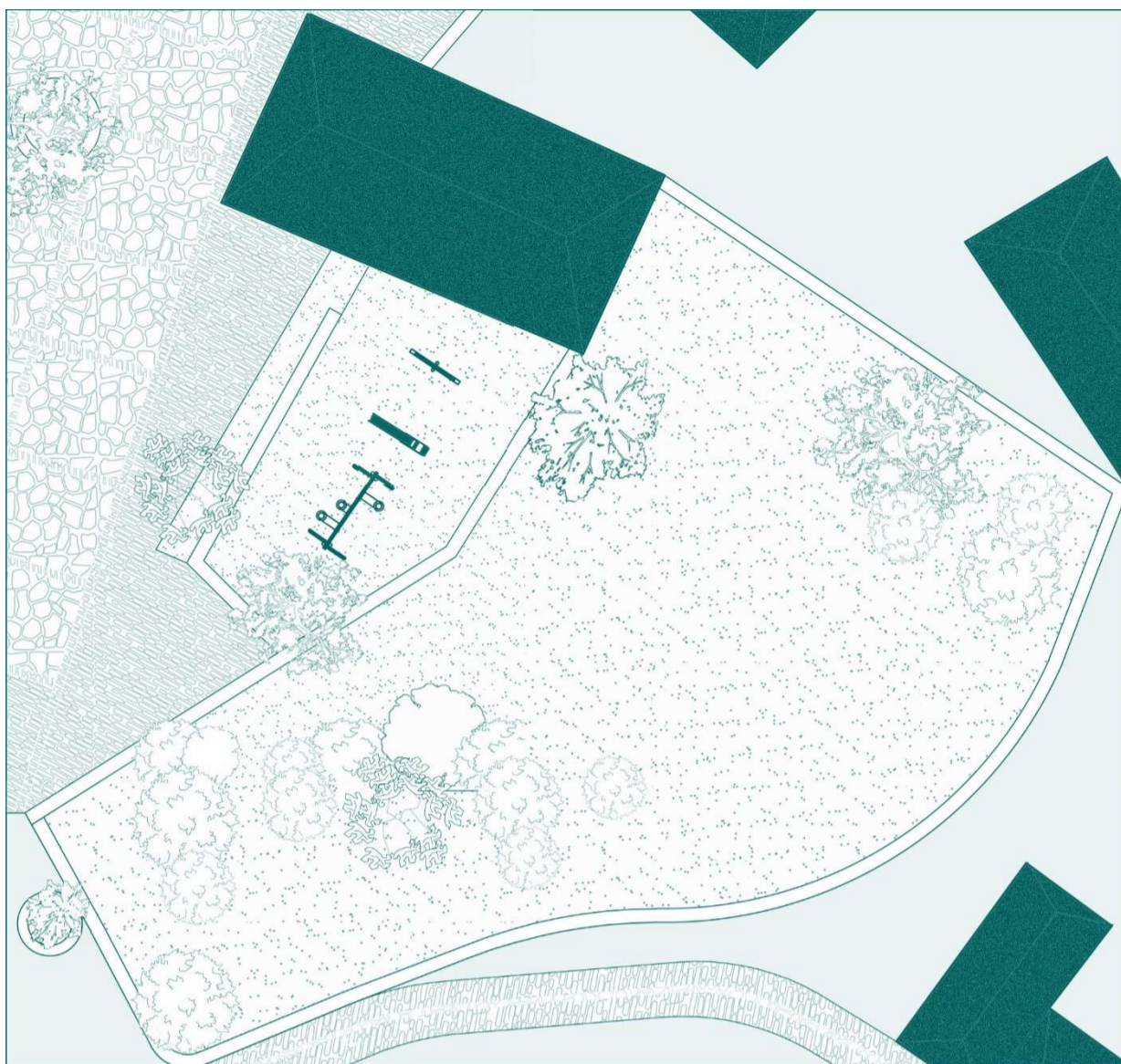
/06/

Κ Α Τ Α Σ Τ Η Μ Α #2

Σχέδια αποτύπωσης κτιρίου

Κάτοψη σημείου

06.1 Κατάστημα //

Το κοινοτικό κτίριο που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού ,χτίστηκε το 1971 και για λίγα χρόνια λειτούργησε ως σχολείο. Με την μείωση των μόνιμων κατοίκων, παύει η λειτουργία του και για τις επόμενες δεκαετίες δεν έχει συγκεκριμένη χρήση.

Το κτίριο μετατρέπεται σε κατάστημα-καφετέρια προκειμένου

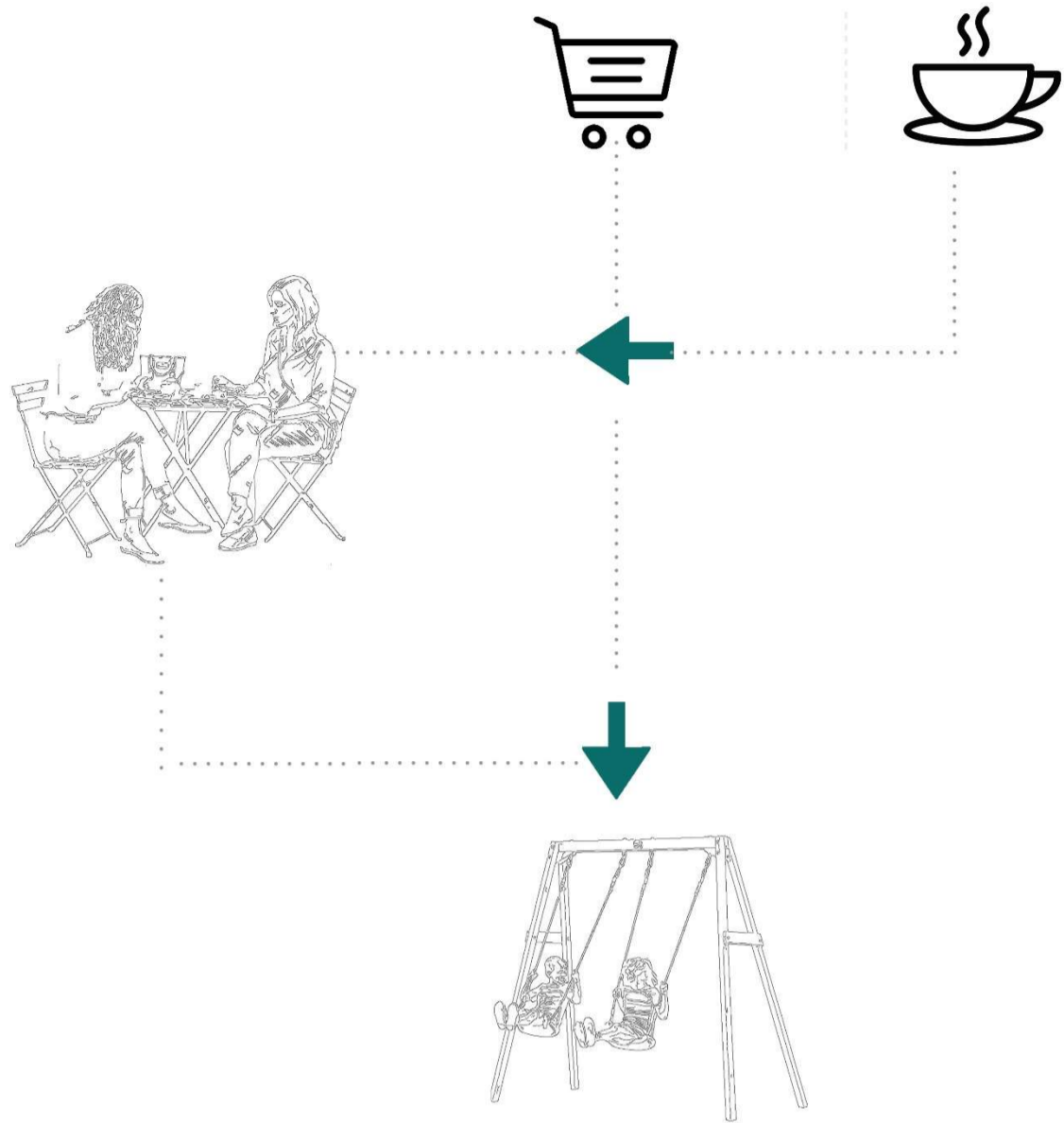
-Να αξιοποιηθεί το υφιστάμενο.

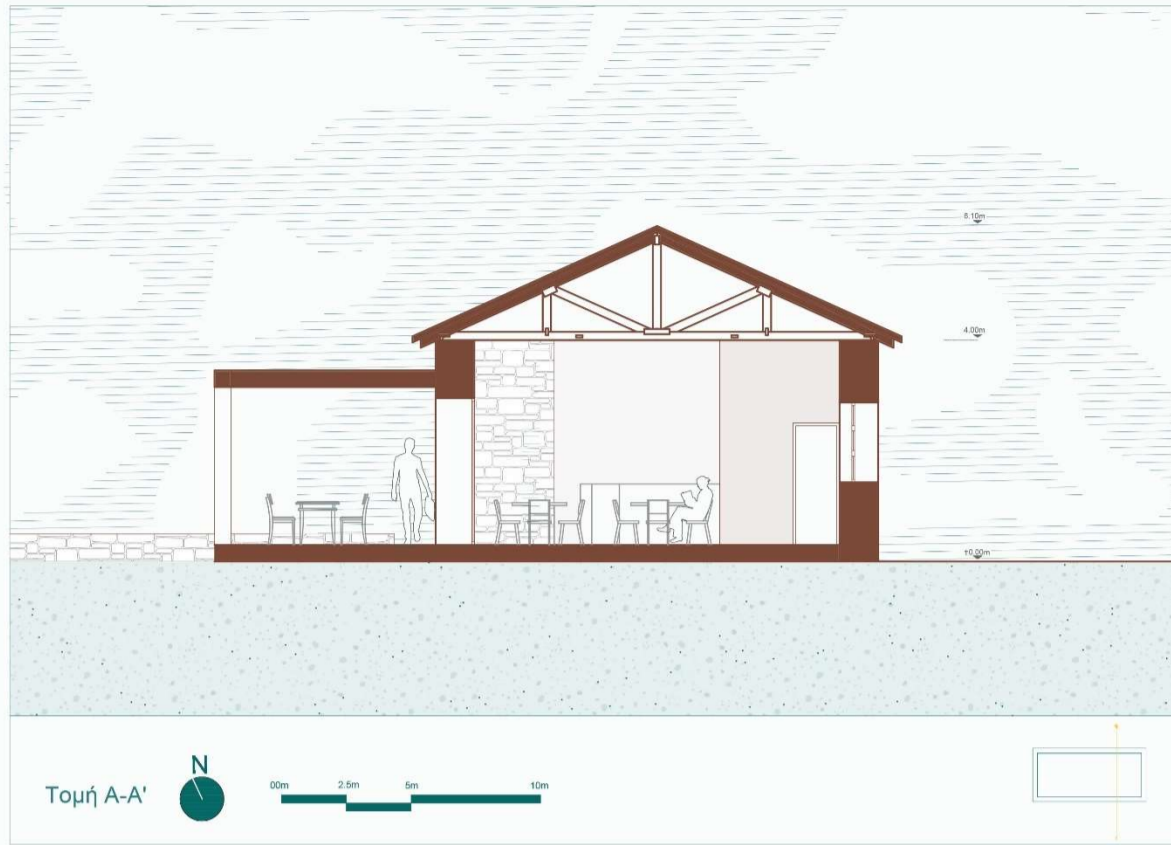
-Να συνδέσει το τους κήπους και το εργαστήριο με το κέντρο του οικισμού.

-Να καταλείψει τις λειτουργίες και την κίνηση στον οικισμό

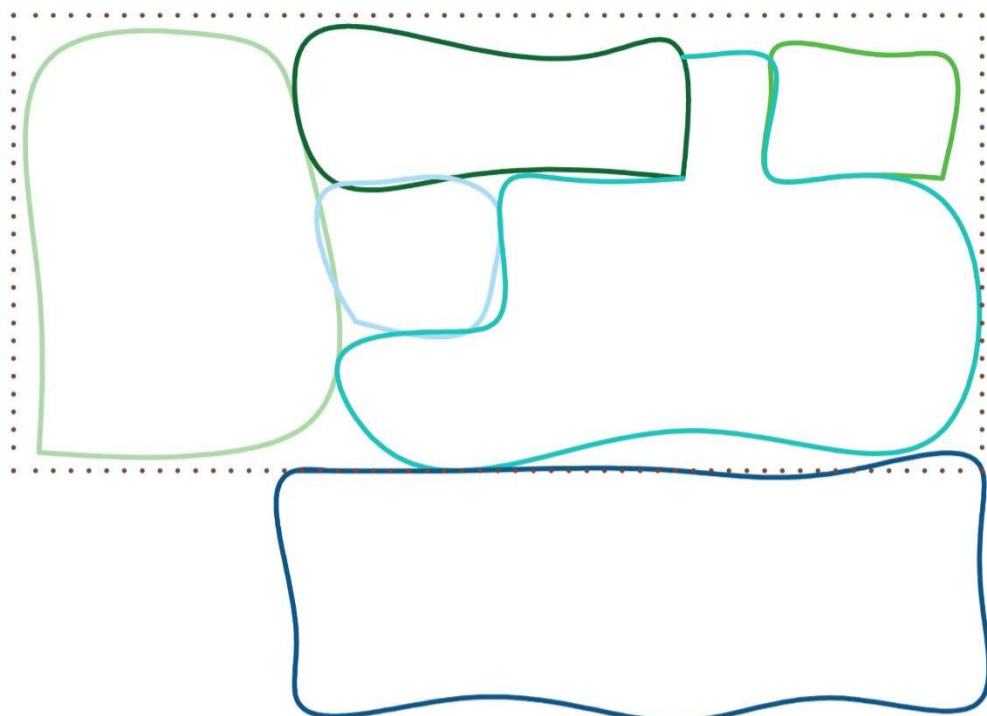

Διάγραμμα δραστηριοτήτων

Διάγραμμα διάταξης χώρων

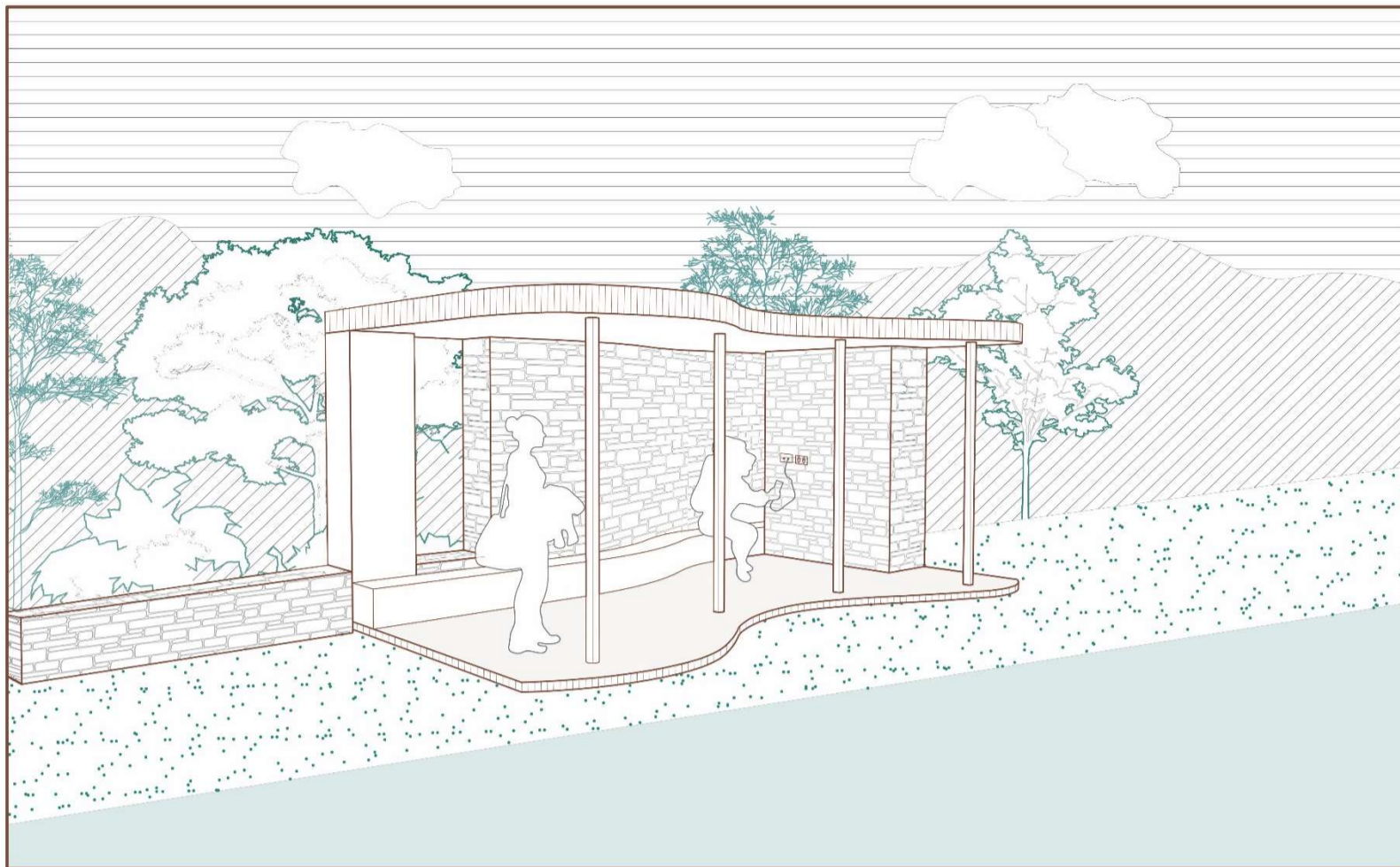
- Πώληση βοτάνων
- Τουαλέτες
- Αποθήκες-βοηθ.χώρος
- Καφετέρια
- Καφετέρια εξ.χώρος
- Μπαρ

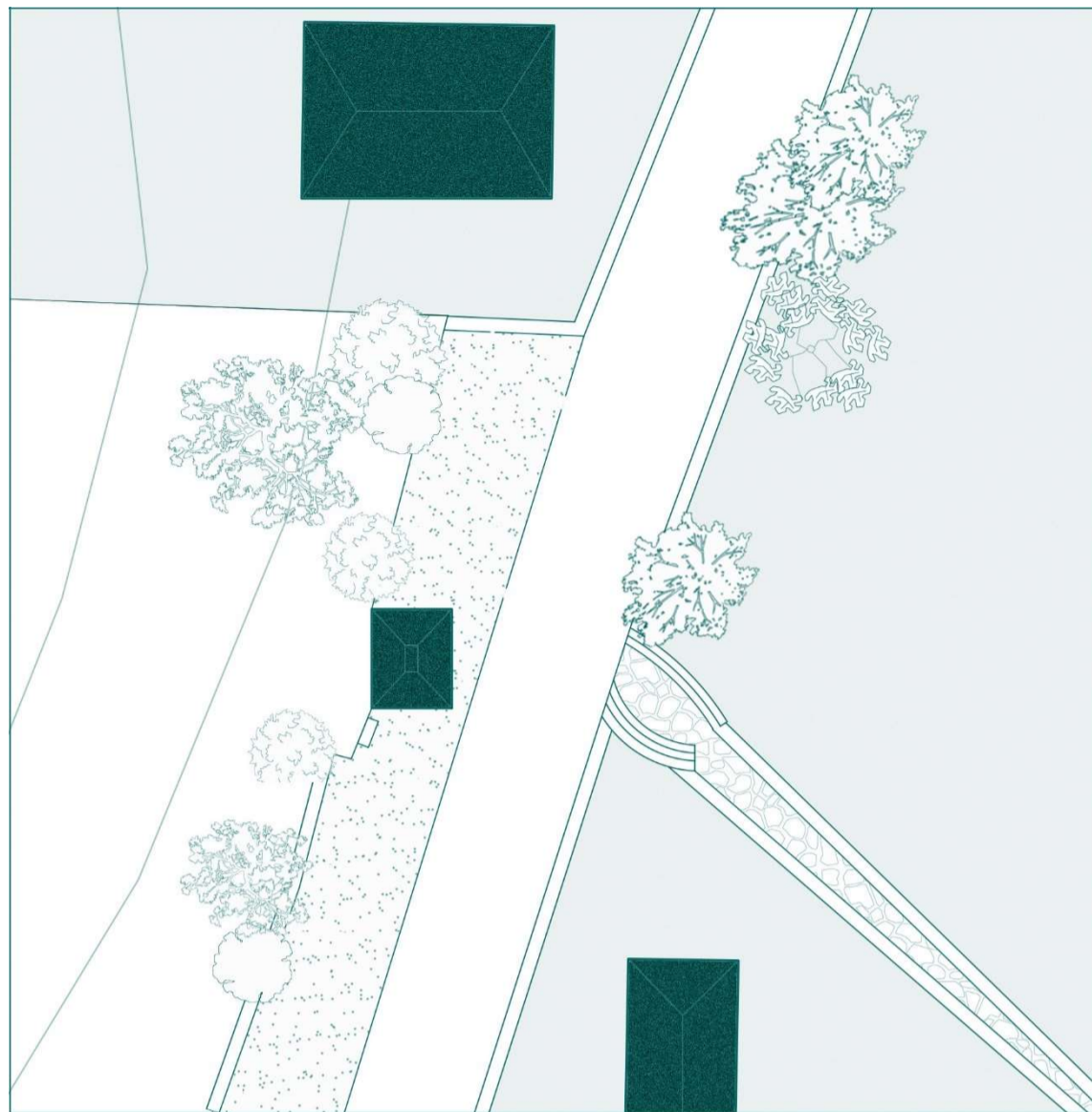
/07/

Σ Τ Α Σ Η #1

Αξονομετρικό διάγραμμα κτιρίου

Κάτοψη σημείου

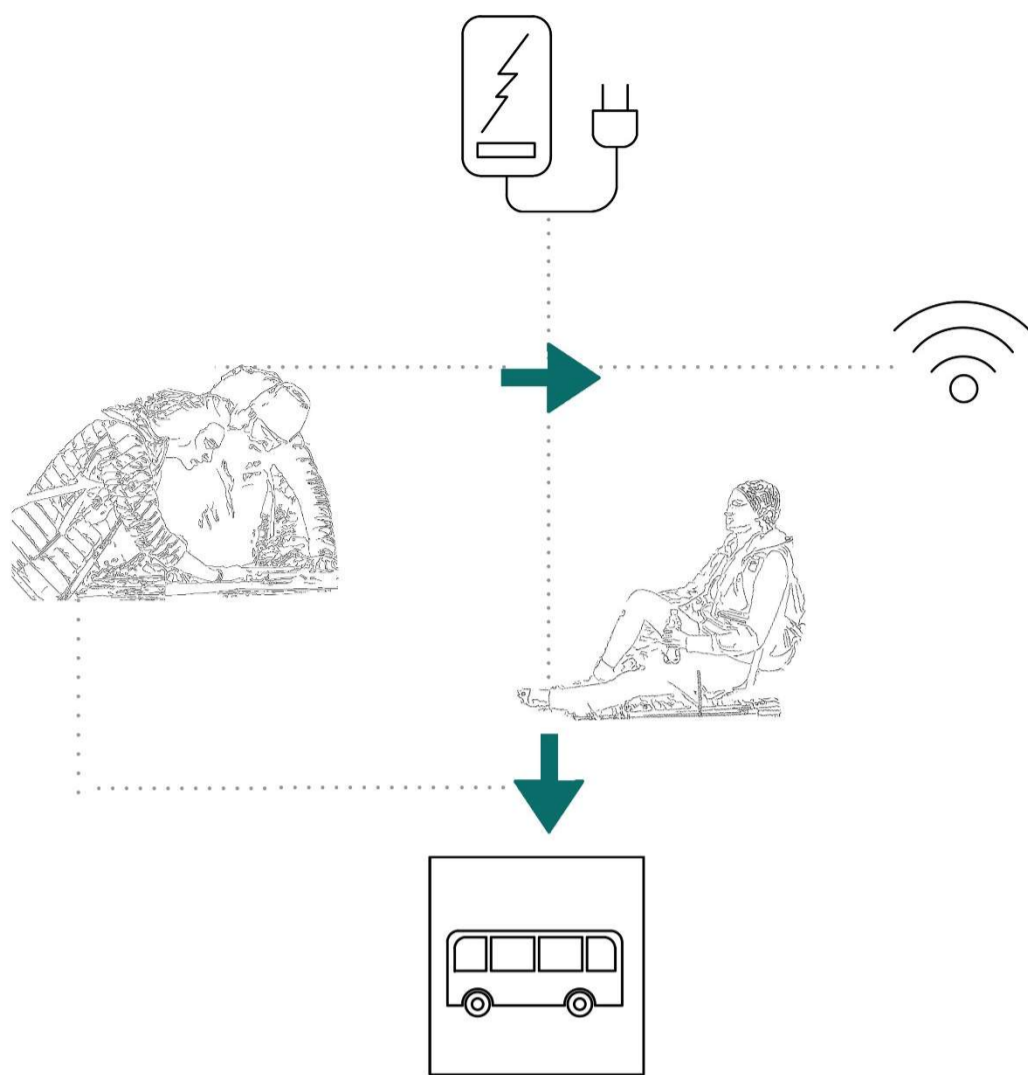
07.1 Στάση //

Η λιθόκτιστη βρύση στην είσοδο του χωριού, από εκεί που ξεκινούν τα μονοπάτια αντικαθίσταται με ένα σημείο στάσης από όπου θα επιτυγχάνεται :

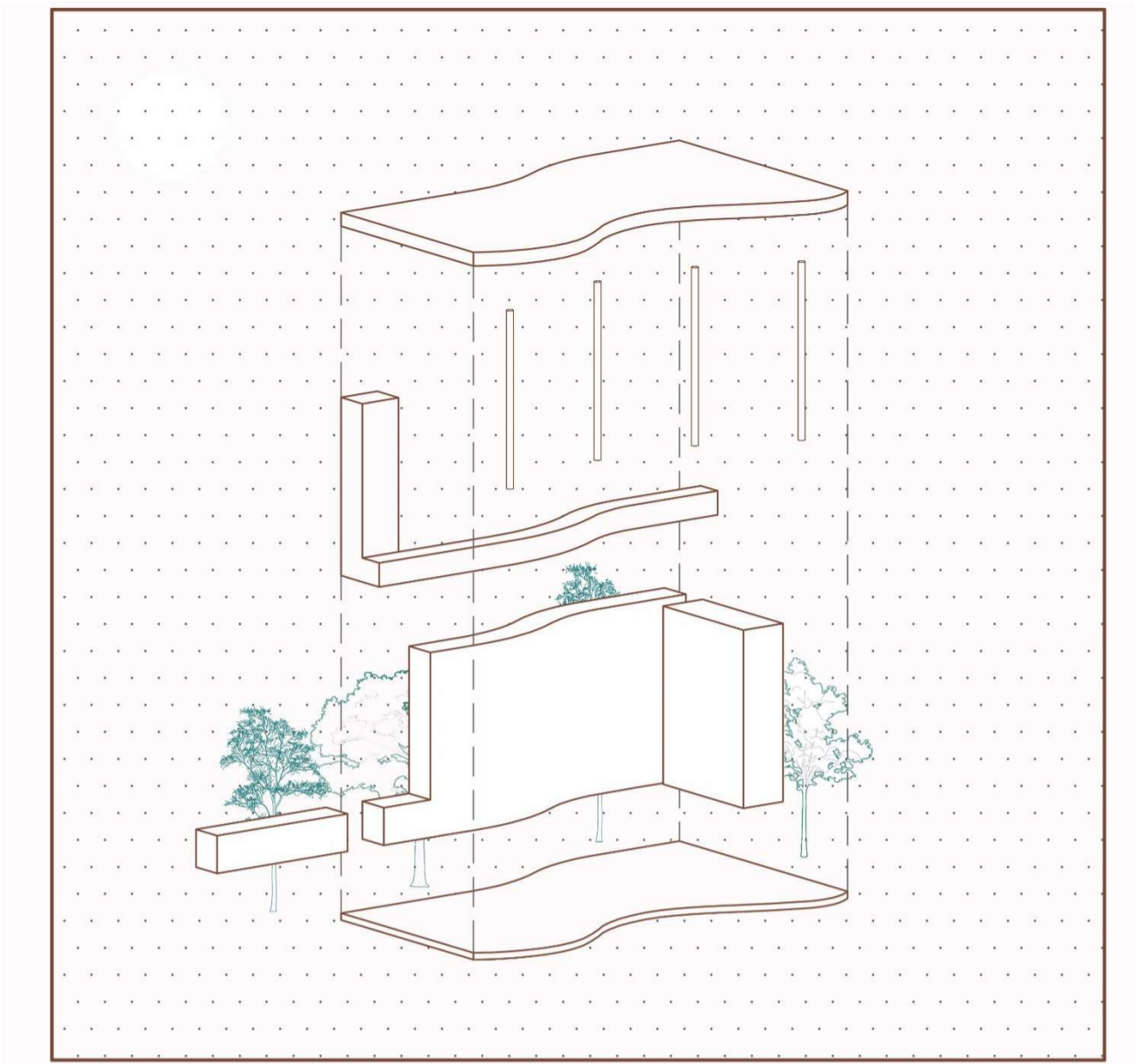
- Η προστασία από τα καιρικά φαινόμενα.
- Η ξεκούραση μετά την πεζοπορία.
- Η φόρτιση των συσκευών.
- Η πρόσβαση στο διαδίκτυο.
- Στάση για το υπεραστικό λεωφορείο.

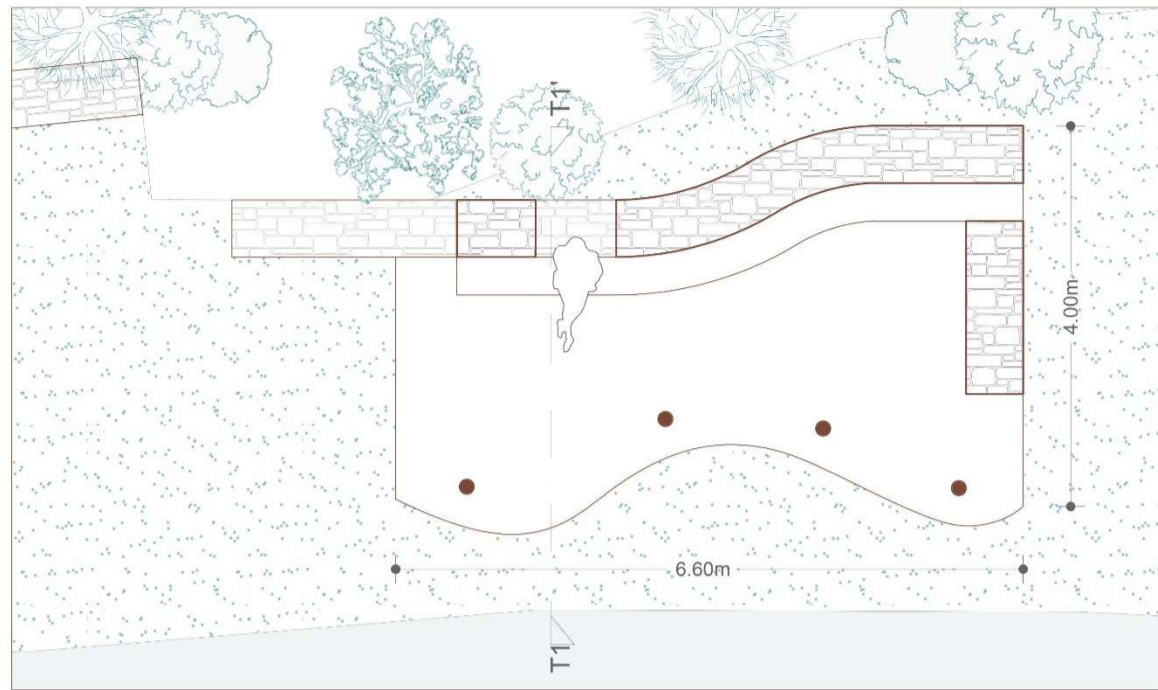
Διάγραμμα δραστηριοτήτων

Αξονομετρικό διάγραμμα κτιρίου

Σχέδια

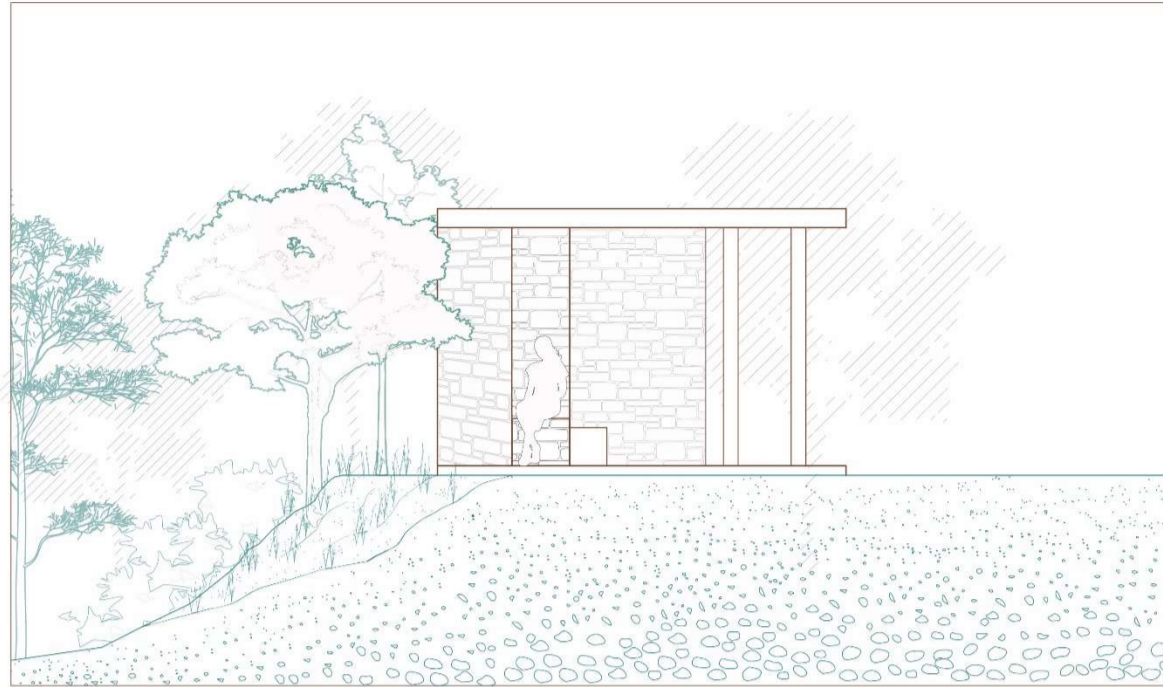
ΚΑΤΟΨΗ
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:50

0m 0.5m 1.0m 2.0m

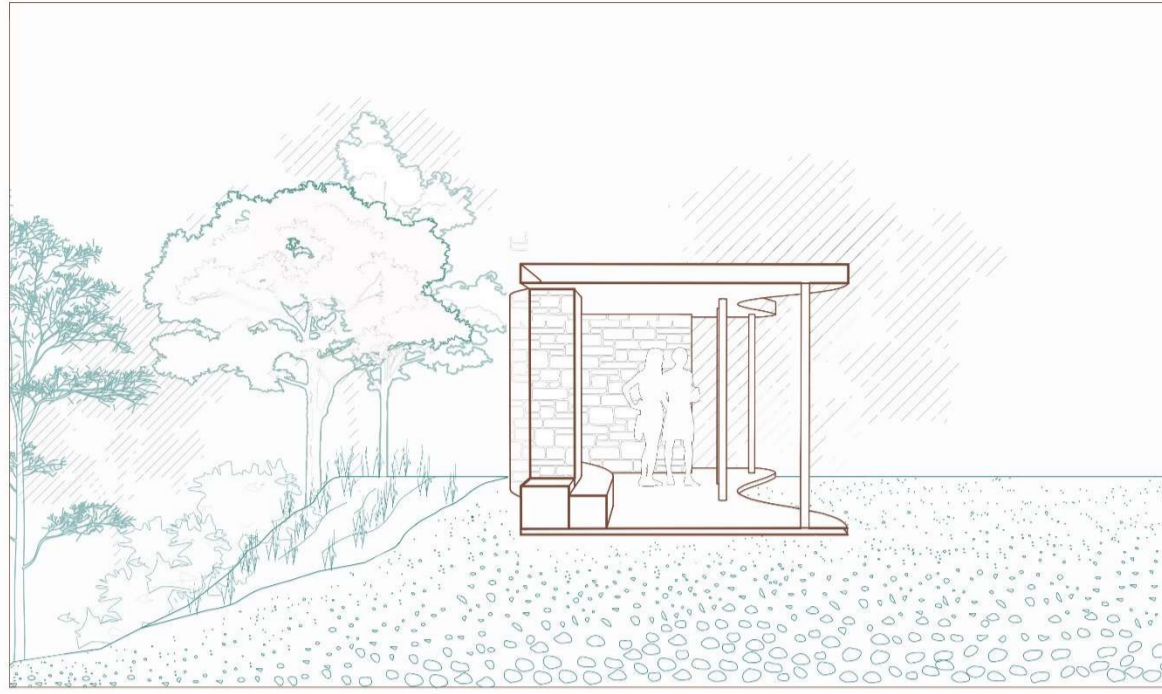

ΟΨΗ N
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:50

ΟΨΗ N
ΚΛΙΜΑΚΑ 1:50

TOMH N
KAIMAKA 1:50

Βιβλιογραφία - Ηλεκτρονικές πηγές

Claude Levi-Strauss – *The Structural Study of Myth – summary, review and analysis – part 4: the making of myth*. (χ.χ.). Ανάκτηση από culturalstudiesnow:
http://culturalstudiesnow.blogspot.com/2012/04/claude-levi-strauss-structural-study-of_3056.html

Golany G. (1992). *Golany G., Chinese Earth-sheltered Dwellings*. USA: Univ of Hawaii P.

Η ξεχωριστή πολιτιστική κληρονομιά των Φιλιππίνων. (χ.χ.). Ανάκτηση από euronews:
<https://gr.euronews.com/travel/2013/06/18/uncovering-the-filipino-heritage-trail>

izagori. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://izagori.gr/environment/flora-fauna/1781-%CF%84%CE%BF-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B6%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85.html>

Lévi-Strauss, C. (1977). *Άγρια σκέψη*. Αθήνα: Παπαζήση.

Lévi-Strauss, C. (2007). *Θλιβεροί τροπικοί*. Αθήνα: Χατζηνικολή.

Τα μονοπάτια του Ζαγορίου. (χ.χ.). Ανάκτηση από topoguide:
http://www.topoguide.gr/mountains/epirus/advz_zagori/zagori_hiking.php

Βίκος Ιωαννίνων. (χ.χ.). Ανάκτηση από wikipedia:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%82_%CE%99%CF%89%CE%B1%CE%BD%CE%BD%CE%AF%CE%BD%CF%89%CE%BD

Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου. (χ.χ.). Ανάκτηση από wikipedia:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%94%CF%81%CF%85%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%92%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%85-%CE%91%CF%8E%CE%BF%CF%85

- Κώστας Μπαλάφας (1917-2011). (χ.χ.). Ανάκτηση από Μουσείο Μπενάκη:
https://www.benaki.org/index.php?option=com_collections&view=creator&id=114&collectionId=20&Itemid=510&lang=el
- Μονή Κηπίνας. (χ.χ.). Ανάκτηση από lovefortravel: <https://lovefortravel.gr/moni-kipinas-moni-vylizas-tzoymerka/>
- Οι κομπογιαννίτες του Βίκου (2021). [Ταινία].
- Σπήλαια και βάραθρα του Ζαγορίου. (χ.χ.). Ανάκτηση από topoguide:
http://www.topoguide.gr/mountains/epirus/advz_zagori/zagori_caves.php
- Υπόσκαφο Κτίριο. (χ.χ.). Ανάκτηση από alithia:
<https://www.alithia.gr/magazine/perivallon/yposkafo-ktirio>
- Χωριό Βίκος - φεράγγι μοναδική πτήση - Vikos village - Record Guinness canyon magnificent flight (2017). [Ταινία].